

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, február hó 8. —

Kronika.

Lánczhidi elmélkedés.

— febr. 6.

Tavaly még én is Budán laktam, a Vár alatt, egy tarka, orgonavirágos kertben, amely mint egy furcsa és elrajzolt óriási gyümölcs csüngött az öreg hegy oldalán. Mint műszaki nyelven mondani szokás, a kis nyaraló a Láncz hid tengelyébe esett; így napjában négyszer sétáltam át a hidon. Előkelő mű ez a vasból faragott, enyhé iv, ez a szinte nőies próbálkozás, hogyan lehet egy szörnyű földadatot bátran és kecsesen megoldani. Mint egy eltévedt provence-i gondolat lebeg Buda és Pest között Széchenyi alkotása, frissen, üdén, meglepően, — ah! milyen jó női szabó lett volna a két Clarkból!

Az istenek megirigyelték azt a tiszta élvezetet, hogy egy Heine-versen járják át naponta Budáról Pestre és elhatározták, hogy elzárják a Láncz hidat. Az ítéletet csöndben mondták ki, de én idejében kifürkészttem a dolgot és fölmondtam a gesztenyefákba burkolt, kis budai nyaralót. Előre tudtam, hogy a hid elrekesztésével kieseni a világ sorából, tudtam, hogy az autobus 1915. február 1. előtt nem lehet meg, mert a magyar szerződések szívósabbak a Láncz hidnál és tudtam, hogy a víz 0 foknál fagyni kezd, tehát a propellerek megbízhatósága kétes értékű. Önök erre azt mondják, hogy ennyi észszel régen Budapest főispánjának kellett volna lennem, én azonban szerényebb vagyok és beértem azzal, hogy a Városligetben béreltem lakást. Ma tőlem örökre elzárhatják a Láncz hidat; ha egyszer kedvem szóttyan a Duna másik partjára jutni, legföljebb elutazom Komáromba.

Ez idő szerint ezer és ezer budai polgár siránkozik azon, hogy elvágta a testvérvárostól és az újságok egyébről se irnak, mint a főváros különös maradiságáról. Kormányának, felsőbbségnek egyformán kijut az elismerésből. Mindez, sajna, lépcsőházi elmélkedés, ha ugyan egy sétát a Margithidon át, 10 fokos hidegben annak szabad nevezni. Most látszik, mily mérhetetlen jóhiszemű ez a Budapest, amelyet oly gyakran rajzolunk ravasznak, közáknak, jassznak, panamistának. Mi mindent lehetne ebből az ócska városból faragni, ha jóindulatát nem kellene másra fordítani, mint törvényhatósági bizottsági tagságra és rokonsági kapcsolatok ápolására. Mert: nem isteni naivság-e, hogy

ezer és ezer ember az utolsó perczig vakon bizik benne, hogy van egy pesti hatóság, amelynek feladata a polgárság szénáját rendben tartani? Hogy nem lehet egy városrészt szőröstől-bőröstül fölláldozni? Hogy lehetetlen Buda és Pest legfőbb vonalát aktacsomókba rejteni? Hogy jogunk van friss levegőt kivánni és olcsóbb lakások után áhitozni? Hogy nem vagyunk rá kíváncsiak, mi a véleménye Vázsonyinak a román kérdéstről? Hogy mellékes, kinek jut a koncz, a városi, vagy a közuti villamosnak, de valahogy csak haza kell jutnunk? Mily kedves most ez a Budapest ijedt arczocskájával! És mily istenien tiszta a lelke, hogy régen nem ragadott sodrófát, meg billiárd dákót, hogy rendet teremtsen. Nápoly után, úgy tetszik, itt laknak a legnagyobb és a legjobb gyermekek, és Jézuskának tiszta öröm, ha december 24-ikén Budáról Pestre járhat át. (Neki könnyű, hiszen a tengeren is száraz lábbal jutott át.)

Mindez többé-kevésbé sikerült maliczia, és ahogy az íróasztalom mellett szendergek, vigan mosolygok a szakállamba. Nyíltan bevallom, én bizony rosszhiszemű ember vagyok, amióta a pesti kenyeret eszem. Miért? Mert az iskolában megtanítottak jogilag helyesen gondolkodni. Mert nemcsak az eseményeket, hanem a következményeket is nézegetem és ítéleteket szeretek gyártani a fiókom számára. Ez a furcsaság az oka, hogy némely dolgot kétségbeejtő világosan látok. És ebből folyik, hogy ma-holnap annyi providenciám lesz, mint egy ispának. Önök példákat akarnak?

Elolvasta-e valaha önök közül valaki, mit ír alá, mikor megrendeli a budapesti telefont, a villamos világitást, vagy a gázórát? Vagy mit szankcionál kézjeggyével, ha tüzbiztosítást köt, avagy ha részletfizetésre megveszi Prém József összes műveit, avagy ha egy m. sz.-hez kopogtat be kölcsönért? Bizonyára nem. De ha mégis igen, akkor észre kellett venniük, hogy: Faust nem adta így el magát az ördögnek, mint önök az illető cégnek vagy hatóságnak. Mennyi hátsóajtó az egyik félnek és mennyi semmi a másiknak! Ha ön, tisztelt uram, felszáll a villamos vasutra és szakaszjegyet vált, olyan jogügyletet kötött, hogy maga a derék Kunitzer is beleőrülhetne. És sejti-e, hogy milyen paragrafus-özön zudul önre, ha Budapesttől Péczelig utazik, avagy ha szolgáját a Betegsegélyező Pénztárba beiratja?

De vannak sokkal egyszerűbb esetek is. Ön az utcán sétál és azt látja kiírva egy kávéházra, hogy itt Banda Marczi muzsikál. Bemeleg és nemsokára arról értesül, hogy ez bizony az ifjabb Banda Marczi, akire

ön véletlenül nem kíváncsi. Avagy : ön belép egy klubba, amelytől menten megundorodik, de a melyből, jóváhagyott alapszabályok értelmében, csak három évi tagdíjfizetés után léphet ki. Avagy : önnek egyszer kedve szottyán és kimegy az ügetőversenyre. Amint megváltotta jegyét, alávetette magát az ügetők testes Còde Napoleon-jának és a derék igazgatóság menten kitilthatná önt a világ összes ügetőpályáiról, azonkívül hogy akár a fejét is vehetné. Avagy : próbáljon elmenni a Károly-körutra és keresse meg az *Angol szabászhoz* címzett boltot. Fog találni Angol szabót, Angol szabászatot, Angol szabóüzletet, Angol tailort, Angol gyorszabót, Angol készzabót stb. ; Paganini nem tudott annyi változatot a g-huron, mint amelyet a Károly-körut a szabó szó terén kifejt.

Mindezzel csak azt akarom mondani, hogy az embernek Pesten óvatosnak kell lennie, semmi egyebet. Akárha egy vendéglői étlapot vesz ön, nyájas olvasó, a kezébe, akár lakást bérel, akárha egy cselédkönyvet állít ki, egy csomó csapdára kell előkészülnie, finom, kedves, sokszor mulatságos törökre, amelyeken nemcsak a lábszárunk, de a jóhiszeműségünk is megakadhat. Akié ugyan megakad. Mert a providencia nem monopólium, és nemcsak én mondtam fel a Lánchid miatt a budai lakásomat. Aki némileg ismeri a pesti levegőt, száz meg egy más Lánchidat fog találni, amely ellen védekeznie kell. És védekezik is : ravaszsgal, ügyességgel, józan logikával, néha egy álmatlan éjszaka gondjaival. A fejünkben folyton ifjabb Banda Marczik, Angol szabászok, Hubertus-klubok, telefon-nyugták, ügető-tikettek, tűzbiztosítások, részletre vett zongorák forognak, Szent György-lovagoknak képzeljük magunkat, akik az ész lánzsájával döfik le a paragrafus-sárkányt. De ledöfjük, a teremburáját ! Sajnos, ezalatt elmulik az élet és irodalmi működésünk abban zsgorodik össze, hogy ezt írjuk a háziurnak : »A budai nyaralót, a Vár alatt, 1913 november 1-jére ezennel felmondom«. Oh, ha egyszer azt az agymunkát, amelylyel környezetünket állandóan és éberem ellenőrizzük, amelylyel a finom csapdákat elkerüljük, arra fordíthatnók, hogy regényt írjunk, vagy legalább arra, hogy a hivatali kötelességeinket elláthassuk !

Syrion.

A szegény kisgyermek panaszai.

(Uj versek.)

Ti, akik zárt ajtók előtt szepegtek,
Kis társaim, az éji hidegen,
Játékaim nem adom oda nektek,
Mert véretek makranczos-idegen.
Gáraboncziasok, kis ördögök,
A hajatok lóg, zöld a körmötök,
Ordítottok és ha ajtónkat kitárnám,
Az üvegalmárjonnak rontanátok,
Zenetnétek tütlő harsonátok
És szánkázátok szőnyegünk virágján.

De azt akarom, tisztán és fehéren,
Legyetek vigak és bársonyba-járók,
A kezetekben egy nagy arany-érem,
S hódítsátok meg az egész világot.
Tinektek is legyen, ami enyém,
Arany-rétes, habos, krémes-lepény.
És menjetek tovább, kis szösze hajjal,
Kék nyakkendővel menjetek tova.
Legyen tiétek az alkony, a hajnal,
A kincs, a gyémánt a vizit-szoba.
Legyen minden cukrászda a tiétek,
A méz, a bonbon, és a karamell
És szoptasson ez a kegyetlen élet,
Mint egy szelid és lanyha anya-mell.

*

Én öngyilkos leszek . . .

mondom kesergőn,

Csak nézzen rám valaki görbe szemmel.
Ugy felkötöm magam a városerdőn,
Vagy revolverrel, mint sok más nagyember.
Akkor azután sirhatnak miattam,
Leragadt szemmel, sárgán, csendben alszom
Rózsák között, kék fátyolokban arcom,
S hívnak is, nem szólok soha többé.
Az ostrom, csigám örökli öcskös,
A bélyegkönyvet valami közömbös,
A kisszinházam a kicsi hugom,
Vagy egy parasztfucska, mit tudom,
Ugy elmegyek, hogy aztán sose láttok,
Csak kis kabátom kérdi reggel : hol van ?
Ugy itt hagyom ezt az egész világot,
Amelybe annyit, ah annyit csalódtam.
„Szegény fiu“ mondják majd hangtalan,
„Egy piczi angyal felrepült az égbe.“
S egyszerre roppant sajnálom magam
S én is szepegeve suttogom : „Szegényke“ . . .

*

Szegény anyám csak egy dalt zongorázik.
Egy árva dalt. Azt veregeti folyton
És megbicsaklik elefántcsont-ujja
A fekete-fehér elefántcsonton.
És elfelejti, próbálgatja egyre,
És szállni vágy, mint vérző sas a hegyre,
Mert szállni tudna, szállni és repülni,
De visszahuzza újra ezer emlék.
Ezt zongorázta kisleánykorában
S mikor apuskával egymást szerették.
Ezt próbálgatta, amikor születtem
És megtanulta, elfeledte csendben.
Jaj mennyi vágy van benne, hosszú évek.
Egy szürke dalban egy szent, szürke élet.
Hogy össze nem rogy a szobánk alatta,
Hogy össze nem rogy menten, aki hallja.
E dalban az ő ifjusága halt el
S a semmiségbe hervadt vissza, mint ő.
Kopog-kopog a rossz vidéki valczer
És fáj és mély, mint egy Chopin-keringő.

Kosztolányi Dezső.

Az ütközet.

Irta: TABÉRY GÉZA.

I.

Hogy vitte őket egy hosszú transbaikáli vonat a keleti síneken, a nagy, eleven szállitmányt a piros hajnalok felé, zajosak voltak és sokat pipáztak, estenden pedig forró teát ittak a nehéz vagonokban. Olykor, ha a kerekek forgása megpihent egy-egy sívár állomáson, melynek őrházai fehérek voltak, mert csak néhány napján füstölték be az elhaladó mozdonyok, az ablakhoz tódultak, és az ilyen állomások mély nyomot hagytak a halál érzésétől elfinomított lelkükben.

Egyszer aztán a harmadik század három vagonja elakadt a nyílt síneken. Százhuszan maradtak vissza Vszjevold hadnagygyal a hóban. Neki elkülönített fülkéje volt, de napjában többször megnézte embereit és bátorító szavakat intézett hozzájuk.

A harcztérre négy napi késéssel érkeztek meg, lelkükben azonban örökre lekéstek minden ütközetéről. Niklasz káplár-idézte elő bennük ezt a változást.

Mikor a hadnagy egy este újból sokáig beszélt nekik a kötelességről, a czárról, és vitézi példázatokban nem fukarkodva akart reájuk hatni, Niklaszban megérlelődött a nágy elhatározás:

— Engem mindig magatok előtt fogtok látni az ütközetben. Veletek leszek egyre és veletek ontom a vérem.

Igy beszélt Vszjevold hadnagy, majd bucsut mondott nekik, mert késő este volt és aludni kívánt.

— Aludjatok jól — tette még hozzá, aztán magukra hagyta őket.

Most Niklasz arcza rózsaszínüvé változott, és hangosan kimondta a szót:

— A hadnagy ostobákat mondott!...

A vagon feketén fogta fel a káplár recsegő hangját, a katonák sápadva néztek a vakmerőre s a válasz ajkukra dermedt.

— Az egész háboru vágóhid. Gázság. A hadnagy lemészároltat...

Egyik szögletből erélytelenül hängzott egy ellenvetés:

— A hadnagy velünk vézrik el.

— Neki más — csapott a szavába most már nekihevülten a káplár. — A hadnagnak nincsen okosabb dolga. És idefigyeljete. Odahaza csalt és észrevették. Szegény hadnagy, így majd elfelejtik, mire visszamegy, vagy a háboruban elhull. De nekünk vanítak gyermekeink... feleségünk...

A katonák megdöbbenve hallgatták Niklaszt. Vszjevold a harmadik vagonban bucsuzott embereitől:

— Aludjatok jól.

II.

A távolból égő falvak világítottak. A messzeség téle volt fájdalommal; a testi kin és egy megvert hadsereg sötét kétségbeesése lepte el a nagy mandzsu réteket. A doni-kozák félholtan loholt sánta lova mellett; nyugatra vágyott, haza, az azovi városokba, és összekinzott idegei nem számoltak az örök távol-sággal.

— Rosztov — sóhajtott az egyik és félredőlt az utból.

Ekkor valaki elkiáltotta magát:

— Egy gránát!

Ötezer agyonhajszolt ember, mint egy óriási kéz lóditására, előretört, újra, a végső erőfeszítéssel...

Amde az ellenség messze volt tőlük. Másfélnapi járőföldre tartotta vissza az üldözéstől a bánzájos sárgákat egy pótolhatatlan tévedés. A százhusz embert, akik egy völgy őrizetére voltak kirendelve, egy teljes zászlóaljnak vélték. És ez a százhusz csak ma délután értesült az ütközet lefolyásáról.

Sáncaik egy dombtetőn voltak, honnan messze láthattak kelet és naplement felé. Az utolsó éjjel hat japáni század puskalövésnyire férközött hozzájuk, de támadni egyik rész sem mert.

Mikor Vszjevold meglátta az első lángoló falut valami vigasztalan messzeségben a leszálló este barna kárpitján, akkor megértett mindent. Azontul, ha egy új láng lobbant föl, rezignáltan mondta:

— Most onnan is kivonultak. Futunk...

Öröket állított. Tudta, hogy az ellenség legkésőbb másnap felfedezi a tévedést, és akkor meg kell magukat adni, vagy elvesznek az utolsó szálig.

— Harczolni fogunk — határozta el. Összegombolta köpenyét, le akart ülni, de ekkor egy katona megfogta a karját. A hadnagy visszahőkölt. Egy üvegszerű szempár fehéren, véstjósloán szegeződött reá.

— Káplár! — kiáltotta a tiszt.

S a káplár fehér szemei a távoli lángok irányába tévedtek.

— Ők futnak. Mi vagyunk a préda — mondta zavartalanul. — Nagy igazságra jöttem én ma rá. Mindenem nevetni kell, amin mások lelkesednek. Ők futnak, hadnagy ur, de az én igazságom elől már el nem szalad senki. Mindenem nevetni kell...

Vszjevold dühbe jött ennyi értelmetlenségre.

— Eszelős! Menj a vonalba. Mars!

A vonalban gulákba rakott fegyverek tövében elnyultan pihent a csapat, az éj csöndes volt, mint a semmisség; a káplárnak nehéz fájdalom hasogatta az agyát...

Azután lehevert a tiszt is, hanyatt, szembe az egboltozattal és elgondolkozott mulóban lévő életén.

— Holnap meghal Vszjevold Bazinin a birodalomért; százhusz emberrel a kék gyalogosok hadnagya...

A mondat valami történelmi nagyszerűséggel csengett és Vszjevold hangosan megismételte:

— Meghal Vszjevold Bazinin hadnagy a birodalomért.

Önkéntelenül eszébe jutott egy békés város a Volga partján, hol hónapok mulva veszik majd a hirt. Gerániumok a kertben. Meghitt, ó butorok egy kedves szalónban. S a lány olvasni fogja azon a széken, hol ő szokott ülni:

»Vszjevold Bazinin hadnagy...«

Akkor majd betelik az enyhe kis boszu, mert siratni fogják, és akkor az ő neve maradandóbb lesz a kőbe vésett szónál... Volt egy ember, aki megállott, míg a többiek futottak, egy hadnagy, aki lenézte a halált.

Kezét homlokára szoritotta s szemei álmatagon csukódtak emlékezésre.

Ismét vignak, elégedettnek látta magát. Völegény volt, csókokkal járó egy mosolygós házhoz. Ment hozzá sokszor hetenként és már egyedül hagyták vele. Űde csókokat kapott egy apró karmin szájtól, bolondító kicsi csókokat, melyekbe bele kellett pirulni, mert mind, mind ígért volt egy csodaszép nászhoz.

De egyszer elmaradtak a csókok, mert jött egy csunya, gazdag fiu czivilruhában és az sokat, de szépen és kellemetlenül sziporkázva beszélt. Vszjevold

akkor nyult kártyához és attól fogva lettek adósságai, meg nehéz, izgalmas éjszei. Aztán egy jóakarója azt mondta neki: »Menjen a harctérre, Bazinin, különben kisért minden. Jó dolog az a háború; a tiszteknek nem kell föbelőniök magukat«. A hadnagy pedig ment és most itt volt százhusz emberével a japán puskák előtt.

Kardja, fényes, hűséges aczélbarátja aludt oldalán, kit oly kimondhatatlan gyöngédséggel szeretett.

Ó holnap, — gondolta egyre csökkenő éberséggel — holnap meghal Vszjevolod Bazinin hadnagy a birodalomért.

III.

Lassan, aggodalmasan telt az éj. Tizenegykor feljövöben volt a hold. Niklasz káplár dermedten bámulta a félelmes narancsszín korongot és keresztet vetett. Borzalommal sandított az égágra; félni kezdett a tulontuli fénytől, mert vágyak ébredtek benne hosszú, elnyújtott kiáltásokra. Leoldva fegyverét, hason csuszva közelítette meg a vonal első alvóját. Tág, fehér két szeme előfénylett a füből, mint egy bujdokló kigyóé.

Ott megállt. Felköltötte az embert. Csöndes japáni kertekről beszélt neki, melyek oly kicsinyek, mint náluk két-három falusi szoba s egy olyan kertből bizton meg lehet élni. A fogságról is hosszan magyarázott, hogy az kellemesebb, mint a halál, vagy mint nyomoréknak lenni. Halkan alkudtak ketten, aztán a katona bólintott egyet s a káplár kezét fogott vele.

És ment tovább. Már nem félt a fénytől, csak a csuszás volt idegenszerű, az örülethez közel álló, komor, félelmes játék. De ez is eltörpült a feladat nagysága mellett. Lenn, a domb lábánál a bozótok sötétén olvadtak egymásba; azok tele voltak vigyázó ellenséggel. Niklasz kinyújtotta a karját s tiz ujjával görcsösen markolt a gyepbe, hogy aztán előre huzza magát.

— Ugysem birjuk soká — mondta az egyik bajtársnak. — Nincs ennivaló. Jobb ha megtagadjuk az engedelmességet.

A másik némán biccentett fejével, jeléül hogy beleegyeznek.

Pitymallatkor a káplár úgy érezte magát, mint akire egy nótás, mámoros éj után az élet legszebb reggele virrad. Apró gyöngyökben halványította a hajnal a millió fűszálat és köröskörül örök csend pihent. A csapat mozgolódott, hanyattfektéből oldalra fordult, némelyik ember a fegyverét nézte nagy unalommal.

— Én adom ma nekik az életet — gondolta Niklasz.

Szél jött kelet felől s messze előttük egy kínai falú gyümölcsösfái bólogattak.

Az ellenséges bozótok közül ekkor lövések dördültek el. Az orosz vonal mögött Vszjevolod állt; neki szólt a korai üdvözlés. Sápattan lépett előre és kihuzta a kardját. Ez egyszer szerencséje volt, de a támadás elvakította. Szenvedélyes káromkodásba fult egész feltörő dühe. Az utolsó nap, az utolsó óra következett. A hamvas hajnalban fölcsillanó kardja hatalmas verekedésre ingerelte. Fulladozó hangon és nem számolván a több száz lépésnyi távolsággal, rohamot vezényelt, de százhusz embere közül egyik sem indult.

Vszjevolod zavartan nézett rájuk; homályos sejtés már megsugta neki tragédiáját, de még nem akarta hinni azt, ami történt, még bizott egy lelkesítő példadásban.

— Kürtös!

A kürtös fölfigyelt.

— A rohamot!

Meg sem várva, hogy fölhangzik-e az akkord, a hadnagy kitört a sor mögül s rohant lefelé a dombon. Egy félbenmaradt, gikszerbe fuló hang harsant a kürtből.

— Utánam! — kiáltotta Vszjevolod kétszer egymásután.

A szóból azonban kiveszett a biztos, férfias hanghordozás; inkább nevetséges volt, mint lelkesítő. Egyedül szaladt Bazinin hadnagy ott, ahol egy mámoros, vad tömegnek kellett volna nyomon követnie. A bozótokban nem értettek semmit. A dombtetőn fehérkendős szuronyok emelkedtek a légtérbe. A hadnagy most már nem állhatott meg a nagy lódulástól és kezei siralmasan kalimpáltak, hogy megfékezze magát.

S ahogy a dombon mindjobban világosodott, egy jóízű, brutális hang megtörte a csendet:

— A hadnagy rohamot intéz!

Ugyanakkor Vszjevolod hadnagy megbotlott és előrezuhant a gyepen. Lassan föltápáskodott és visszanezett embereire.

Azok nevettek.

Keletről még mindig fujt a szél s meglengette nevetésüket. Virágzó mandzsu fák egyre bólogattak a csapat felé. A katonák most meglátták a réten a virágokat, a fákon a gyümölcsöt, mely eszükbe juttatta, hogy még nem ettek semmit, meglátták a fehér felhőket és mindent, ami szép volt.

Csak Bazinin hadnagy állt összetörve, megsemmisülten, messzire százhusz emberétől s szívében ezerszeres erővel ébredt életre a régi, fölösleges szlávok csöndes meghasonlása.

Toll és tör.

— febr. 6.

GURULTAK A RUBELEK Magyarországon, és akárminek hívják a máramarosi rutén parasztot, most már bizonyos, hogy a vádlottak padján Bobrinszky grófnak kellene helyet foglalni. De Bobrinszky gróf emelt fővel hagyta el a tárgyalótermet és szabadon távozhatott az országból, melyben az orosz nemzeti vallásnak akart prozelitákat szerezni, hogy később, ha azok a magyar impérium ellen panaszkodnának, Oroszországnak alkalom adassék a beavatkozásra. Így dolgozott az orosz a Balkánon, így dolgozik Ázsiában. És ennek az orosznak sugta meg pár héttel ezelőtt a magyar ellenzék egyik vezére, hogy a balkáni zavarok idején azért kellett meghunyászkodni a monarchiának, mert nem bizott a saját hadseregében. Apropos: Bobrinszky urék aziránt is érdeklődtek, hogy mi van a magyar ellenzékkel és Pap Zoltánnal. Ezt eskü alatt vallotta Duliskovics tanu, aki nagyon jámbor magyar, tehát nem tudhatta, hogy mi van a magyar ellenzékkel. Mert ha tájékozott magyar állampolgár lett volna, úgy állhatott volna Bobrinszkyék elé, hogy akcióját siker koronázta, mert ime, a magyar ellenzék olyan külpolitikát csinál, mintha direkte orosz utasításra dolgoznék. Duliskovics szépen kereshetett volna, de Duliskovics nem ért a politikához. Hogy mi lesz ezután a máramarosszigeti pörrel? Az ítélet, akármilyen lesz, alárendelt jelentőségű marad. A lényeges, hogy láthattuk a

rubeleket s hogy megismerhettük a czélokat, melyekre Pétervár a magyar ellenzéki politikában törekszik. Milyen szerencsés ez az Oroszország! A magyarok ingyen szállítják neki azt, amiért ő milliókat fizetne.

A BÉCSI HUMOR »schmachtfetzen«-nek mondja az epekedő szentimentalizmust, a sóhajtó vágyakozást, mely busan tremoláz, mint a régi cseh verkkik a ferenczvárosi kicsi házak akáczos udvarán. És ezt a schmachtfetznit minden esztendőben a fejéhez vágják néhányszor Budapest közönségének. A schmachtfetzni Psylander ur, akinek savóban, szenzációban forgó szeméiért rengeteg pesti delnő szive dobog lázasan. Hogy mit tud, mit facsar ki ez a schmachtfetzni magából, erről halvány sejtelmünk sincs. Csak a botrányai révén ismerjük, a botrányai révén, melyeket ő maga költött a saját család életéről, a megszőkötött masamódeányokról. Igen, sajátkezüleg belefektette magát a legutálatosabb botrányok pocsolájába, hogy ebben az illatos dreszben mutogassa magát a deszkákon és lepedőkön. Így talán még sem lenne szabad jól nevelt és-jóizlésű társaságban megjeleneni. Ezt azok mondják, akik irtóznak a botrányoktól. De Psylander ur szerencséje, hogy ilyenek nagyon kevesen vannak.

A MAGYAR SAJTÓ csak most eszmél, csak most veszi észre, hogy volt abban valami tervszerűség, mikor az ellenzék kivonult a Házból s ott hagyta a sajtóreformot, rábizva a többségre a javaslat részletes tárgyalását. S most, hogy e tervszerűséget felfedezte, vádak vág az ellenzék fejéhez. Az eszmélés nem jött későn, de a vádak idejüket multák, mert most már nem vádolni, hanem itélkezni kellene. Itélkezni, vagy legalább megállapítani, hogy az urak, akik a sajtójavaslat ellen küzdöttek, abban a boldogító tudatban tették ezt, hogy harcuk vereséggel fog végződni. És hogy valóban így gondolkodtak, ezt a kivonulásuk igazolta: megszőktek, hogy ne arathassanak diadalt. Ha ott maradnak s részt vesznek a részletes tárgyaláson, kiverekedhették volna, hogy a javaslat egyik-másik sérelmes pontját elejtse, vagy megváltoztassa az igazságügy-miniszter. De nekik a javaslat a maga hibáival kellett, s ezért jött kapóra Andrassy kivezetetése. Fölháborodtak és a markukba nevettek: volt ok a kivonulásra, és ők ki is vonultak. Szolidárisak voltak Andrassy Gyulával, hogy ne kelljen szolidárisnak lenni a sajtójavaslattal. Így fest a kivonulás, ha pszichologicze vizsgáljuk. De az urak sajtója nem kereste az események mélyebb okait. Nem kereste, mert aki mindenáron ellenzéki akar maradni, annak még akkor is vakságot kell szimulálni, amikor a szeméi már megnyitáltak.

SZÉP, NAGYON SZÉP Apponyi Albert levele, melyet Benczur Gyulának írt. A levél oly szép, mint Apponyi Albert, akit a gróf modellnek használt, mikor Benczur egyéniségét tentából és papirosból megmintázta. Apponyinak legszebb ideálja — Apponyi, s ha valakit nagynak, nemesnek, korszakalkotónak akar a nemzet elé állítani, azt feldiszi a saját kiváló tulajdonságaival. Benczur az eleven tiltakozás volt a modernséggel szemben. Ezt írja Apponyi a Benczurnak küldött levélben. Hát nem önmagát dicsőíti itt Apponyi? Miután azonban egész nyíltan még sem vallhatja magát reakciósnak az ember, Apponyi a huszadik század kultúr-szemlének is lerója a köteles adót és kijelenti, hogy ha Benczur eleven tiltakozás volt is a modernizmussal szemben, a haladást

mégsem akasztotta meg. Ez a vonás tökéletessé tette az Apponyi-ról mintázott Benczur-szobrot. Mert Apponyi mindig jól értette, hogy hogyan lehet az ember reakciósnak és hogyan látszhat mégis a haladás bajnokának. És ilyeneket imputál ő Benczur Gyulának, a jubiláns professzornak! Hiszen igaz, igaz, vannak Benczurnak is vétkei, de arra nem voltunk elkészülve, hogy ekkora bünlajstromot olvassunk rá legjobb barátai. Ami pedig Apponyi vádjait illeti a modern művészek reklámhajhászásáról és a reklám értékesítéséről, konstatáljuk, hogy Apponyi Albert, az egykori kultuszminiszter teljesen tájékozatlan a magyar képzőművészetben. A modern magyar festőművészek sokkal többet áldoztak a magyar művészetért, mint Apponyi a miniszter és mint Apponyi a magánember. Ferenczy egész vagyonát beleölte Nagybányába. Ugyanezt tette Torma János és Kernstok Károly. Számokkal bizonyíthatnók ezt, de talán elég arra hivatkozni, hogy azok a művészek, akik újat kerestek, leszegényedtek, vagy szegények maradtak, míg azok, akik Apponyi ur művészeti ízlését szolgálták ki s formák helyett a pénzt keresték, a pénzt tényleg megtalálták. Végül még csak annyit, hogy egykor maga Apponyi jelentette ki az előtte tisztelgő magyar művészeknek, hogy nem ért a művészethez. Ezt Apponyi mint kultuszminiszter mondotta, s mi ezt csak azért elevenítjük fel most, hogy Benczur és az egész magyar közönség értékelni tudja Apponyi bírálatát a magyar művészetéről.

A kultuszminiszter államtitkárai.

Jankovich Béla ezer jó szándékkal és száz komoly és messzire kiható tervvel állított be a miniszteriumba. Egyenesen a kultura világából jött, ahol eddig felelőség nélküli élvező volt, fáradhatatlan globetrotter, aki három világrészben szedte a tudás mézét. És hogy a politika szeszélye éppen arra a helyre sodorta, ahova leginkább való: tenni, hatni, dolgozni szeretne. De neki is csak két keze van, és huszonnégy órája az ő napjának is. Volt egy hűséges, odaadó munkatársa, a puritán Benedek Sándor, azt visszavívta a közigazgatási bíróság, amely annak idején sem valami nagy örömmel bocsátotta el.

A miniszter kénytelen volt széjjelnézni új erők után. Talált nem is egyet, hanem hármat. Ujnak egyik sem új, de annál biztosabban beválnak mind a hárman.

Politikai államtitkárt a politikusok közül szemelt ki. Ilosvay Lajos dr. azonban politikusnak még egészen fiatal. Kulturpolitikusnak annál régibb. Exakt tudós: az ő tudománya, a kémia, nem türi sem a csillogó dilet-tantizmust, sem a csillogó felszínességet. A müegyetemnek volt professzora mindezideig. Nagyon szigorú a diákjaival, de magával is. Pedáns és lelkiismeretes. Fényes előadó és kíméletlen cenzor. De mindig tudtuk róla, hogy a laboratóriumi tevékenység nem elégíti ki egészen. Tudós volt, de egyuttal szervezője is a tudománynak, hatalmas oszlopa legnagyobb tudományos egyesületeinknek. Az ilyen ember a végrehajtó hatalom élére kerülván, nem fog pihenni addig, valameddig rég forrongó eszméit meg nem valósítja, mindig alkalmazkodván a politika és a fiskus adta lehetőségekhez. Sokat várnak tőle és sok új reménységet ébresztett kulturánk vezető embereiben elhivatásával.

Klebelsberg Kunó gróf ugyanabból a kitünő bírói testületből jött, ahonnan Benedek Sándor, a közigazgatási bíróságtól, amelynek szellemét egy Wekerle alapozta meg és egy Wlassics fejlesztette mostanvaló magasságára. Az ifju gróf jeles a közigazgatásban is, de valóságos fanatikusa a közoktatás nagy hivatásának. A horvátországi magyar iskolák Julián-egyesületének volt sokáig főembere. És önzetlen munkáját épp annyi szeretettel, mint hozzáértéssel és eredetiséggel végezte.

A harmadik a sorban *Madách* Emánuel, a halhatatlan filozófus-költő vére, miniszteriumának egyik legrégibb és legkipróbáltabb tisztviselője. De hogy *Madách* évtizedek óta ül benn a hold-utcai palotában, az világért sem jelenti azt, hogy bürokratává csontosodott. Mindig kereste és mindig meg is találta a kapcsolatot az eleven élettel, sok ágában dolgozott a közoktatás központi szervezetének és működése nyomát mindig a rábizott érdekek fölvirulása, a termékeny munka és kollégáinak egyre növekedő respektusa jelölte.

Ezzel a három munkással végre a sokat hánytvetett miniszterium is talán révbe jut. Mert hogy mily soká kóborolt bolygó hollandi módjára az anarchia, a nemtörődomség, a belső villongások és a nagyuri amatőrség szomorú vizein, azt majd művelődésünk története fogja elbeszélni. De csak száz év múlva. Egyelőre kénytelen hallgatni, az élőkre és a félholtakra való tekintetből.

S.

Krónika II.

A boj.

— *Tanulmány.* —

— febr. 6.

Még 1910-ben történt, hogy előbb a fővárostól, majd az államtól nagyobbösszegű utazási ösztöndíjat kértem a célból, hogy a létrejövendő messzendezser-boji intézményt a külföldi városokban lelkiismeretesen tanulmányozhassam. Kérésem azonban mindkét helyen a legmakacsabb visszautasításra talált. A főváros részéről akkor gáztanulmányokra voltak kiküldve többen, megállapítandó, hogy igaz-e az a kósza hír, hogy a szénből (*Carbonum*, vegyjele: C) párolás, vagy dinsztelés által tényleg nyerhető-e oly légnemű folyadék, mely, lámpákba vezetve, petróleum gyanánt elég. Ezért nem kaptam meg a fővárostól az utazási ösztöndíjat. Az állam viszont azért nem teljesíthette kérésemet, mert azt tanulmányoztatta kiküldöttével a külföldön, miként lehet valamely földgázforrást, például a kissármásit, de esetleg a nagysármásit is, legtovább üzemén kívül tartani. Szemrehányásra sem várossal, sem állammal szemben nincs jogom, mert mindkét tanulmányok a kiküldöttek részéről eredményteljesen fejeztettek be; Budapestet azóta csakugyan gázzal világítják, s a kissármási földgázforrást tényleg sikerült üzemén kívül tartani.

Íthton maradva azután három esztendő telen szenteltem a messzendezser-boj biológiájának s e szentelet eredményeit most terjesztem honom csinosabb lelkű olvasóközönsége elé. Mint alább következik:

1. §. A boj, lefelé, biczikliben végződik. Ezt a bicziklit a boj nem arra használja, hogy vele helyváltoztatását gyorsítsa, hanem arra, hogy fogatok és villamosok alá fusson vele s a nála levő üzenetedet, leveledet, vagy pénzküldeményedet, mely halálosan sürgős, megakadályozza abban, hogy rendeltetési helyére eljusson. Hogy ezt tehesse, a boj nem ritkán még az életét is szívesen veti kockára, ha biztos benne, hogy élete a koczka fölött marad, ellenben üzeneted, leveled, vagy pénzküldeményed a villamos alá kerül és pozdorjává zuzatik. A bicikli még arra is jó, hogy ama házban, amelybe a bojt küldöd, vita fejlődessen ki boj és házmester között, vita, amely akörül forog, hogy a boj a lépcsőház korlátjához erősítheti-e bicziklijét. A házmester minden esetben tagadólagos álláspontot foglal el, mert azt állítja, hogy a boj nem a bicziklit félti az ellopástól, hanem inkább is ő maga akarja lelopni a házitelefons összes kagylóit, amik a lépcsőházban, a Lakók Névjegyzéke alatt, fordulnak elő. A boj e telefonkagylókat nem kapzsiságból tulajdonítja el, mert hiszen a kagylókat eladni nem lehet, hanem csak azért, mert tudja, hogy ezzel a házmesternek hat korona anyagi kárt okozhat. Ha a bicikli körüli küzdelemben a boj a házmestertől egy jól alkalmazott pofont kap, bömbölve rohan be oda, ahová küldted és pedig halksóhaju szerelmeslevéllel küldted és botránnyal fenyegetőzik. Az általad körülrajongott Nő előbb a bojt rugja ki, s másnap, mikor magad teszed tiszteletedet, hogy a leveled hatását learasd, téged is kirugtat, de ezt már csupán a cseléd közvetítésével cselekszi.

2. §. A boj szalutál. Az élet minden körülményei közepett: a boj szalutál. A levél, amelyet hozott, olvashatatlan zsir-réteggé lett kezében: a boj szalutál. Barátod, a festő, egyik legszebb alkotását juttatta el hozzád, s a vászon éppen ott van átszurva, ahol az ábrázolatnak szeméi voltak: a boj szalutál. A harminczöt koronából, aminek a boritékban kellene lennie, csak tizenöt van jelen s a többinek holléte meg nem állapítható: a boj szalutál. Nagy perzsa szőnyegedre, melynek tisztítása hetvenhét koronába kerül majd, rálépett hat helyen, bicikli-olajtól átázott csizmatalpaival: a boj szalutál. Megfulladsz a dühtől s szeretnéd az orrát az arczába visszapofozni, valamint a füleit is, úgy hogy feje egyenes gömbbé váljon: a boj szalutál. Megtörténik az is, hogy sarkantyuit összependíti, de ebben meg tudod akadályozni, ha az előszobában külön erre a célra vastag botot tartasz, s mihelyt a boj lába a sarkantyupendítés felé lendül, a bottal nagyot ütsz a boj fejére. De a szalutáról még akkor sem mond le. A boj ugyanis a szalutával együtt született. Ha a szaluta lemarad róla, akkor a boj már nem boj, hanem egyszerű csirkefogó, úgy ahogy a jó Isten tudnia engedte,

3. §. A boj csak egy órára hatvan fillér. Öt perczre, vagy tiz perczre már száz fillér, százhusz fillér, vagy ennél is több fillér. Hivatkozni a nyomtatott czédulára, amit a boj árszabályként magánál hordoz, fölösleges, mert a czédulán csak az áll, hogy »Egy óra hatvan fillér«. Ellenben semmi utbaigazítás nincs a czédulán arra nézve, hogy ötvenkilencz percz hány fillér, s hogy melyik óra a mértékadó. Legtöbb boj a greenwichi csillagda óráját ismeri csak el hitelésnek, van azonban olyan, aki a Ferro-szigetek csillagászati idejét tartja kötelezőnek. Azonfelül: a boj díjazása délkörönként és szélességi fokonként változik. A Dob-utca és a Király-utca között fut például a 136. délkör, amiről te még délben sem tudsz, a boj ellenben tud este is. Valahányszor tehát a boj azt a délkört átlépi, a tarifa megváltozik, s az óra-számításhoz épp úgy hozzá kell adni huszonnégy órát, mint mikor a tenger hajósa a föld körülhajózása közben a keleti féltekéről a nyugatira hajóz át. Hogy a boj nem a tenger hajósa, hogy Budapest nem félteke satöbbi, ezek hiábavaló ellenérvek, amiket a boj egy egészséges szalutával intéz el.

4. §. A bojt telefondrót köti össze a boj-központtal, vagyis a hangya-bojjal, amit megpiszkálni nem szabad. Mert ha e központot felhivod és a bojt följelented, akkor — rögtön a bojnak van igaza s másnap a lapokban nyilatkozat jelenik meg, amelyből kiderül, hogy elloptad a boj bicziklijét, sőt, mint liliomtipró, magát a bojt is el akartad csábítani.

5. §. A boj gyakran megveri megbizóját. De ha óraszám cselekszi ezt, akkor ennek az ára sem nagyobb óránként hatvan fillérnél.

6. §. Többet nem tudok.

7. §. Egyelőre.

Gábor Andor.

A tudomány jegyében.

Aktuális problémák.

A németek mindenre ráérnek s havonként, évnegyedenként és félévenként telelocsolják a világot »Übersichtsreferats-okkal. Most az egyik szervezőtalentumuk, dr. Sarason, azzal lepte meg a világot, hogy év végén leltárt készít Európa kulturájáról. Így jelent meg a human és természettudományok együttes rezumé-je az 1913-ik esztendőről s így jelenik meg egyuttal egy új műszer is a civilizáció munkásai előtt: egy hőmérő, mely Európa szellemi életét méri meg s minden év végén felmutatja, hány foknál tartunk. A jog és teológia ágai között csendesen megfér az irodalom a történelemmel s megfér a természettudomány mérhetetlenül szaporodó hajtásaival, amelyek között egy rakoncátlan és egy mostohagyerek kezdi meglepni a világot furcsa allűrjeivel: a biokémia, melynek új eredményeit gyorsan szívja fel magába a fiatal orvostudomány, mintha rég heverő tőkének hirtelen megérett kamatait akarná besoperni.

Ennek a tudománynak közelmúltja nagyon lázas volt. Tiszteletreméltó emberek, akik 20—25 évvel ezelőtt is orvosok voltak, őszintén állítják, hogy az orvostudomány fennállása óta az utolsó husz év alatt többet haladt, mint bármikor, úgy hogy az az ember, aki lépést akar tartani

a saját napjaival, csaknem hadi készületségben várja a holnapot.

Legyen szabad mindjárt legegél egy nevet leírunk. Ez a név: Abderhalden Emilé, a hallei egyetem biokémikusáé. Szívesen és mély tisztelettel mutatunk erre a csodálatos zsenire. A mi ma Bergson, Le Bon, Maeterlinck, vagy Verhaeren másfelé, ugyanaz ő az új orvostudományban. A trouvaille-je, az ugynevezett Abderhalden-reakció, immáron bejárta a világot s oly gazdag perspektívákban s a mindennapi élet számára kiaknázható lehetőségekben, hogy itt minden elragadtatás és tisztelet kötelező. Alapjában véve pedig a bonyodalmas reakciók között aránylag egyszerű, könnyen megcsinálható, s aki nem sajnál a hozzávaló instrumentáriumért 50 koronát, az saját maga is csinálhatja. Az Abderhalden-reakció alap gondolata a következő: Minden szervezet védekezik a káros hatások ellen, melyek normális rendjét akarják megváltoztatni. Ha az ember például eszik, a táplálékát először a gyomor-bélcsatorna addig bontsa lejobb-lejobb a táplálékot, míg a vér magába tudja fogadni. Ezt a lebontást bizonyos anyagok végzik, amelyek szigorúan a táplálék minőségéhez vannak szabva. A fehérjét tehát fehérjeerjesztő, a zsírt zsírerjesztő, a szénhidrátokat (cukorfélék, tészta) pedig szénhidrát-erjesztő bontja el (trypsin, steapsin, diastase). Ezek az ételeket a vér számára élvezhetővé főzik: formálisan szakácsok ők a gyomor-béltraktus konyhájában, akik gondosan és lelkiismeretesen adják tovább az ételek energiáját a vérnek. Ebből tehát az következik, hogy a vér megkívánja a beléje kerülő anyagok megfelelő tisztességes kiperarálását. Ha pedig az az eset történik meg, hogy valamilyen anyag kikerülte a nagy konyhát s kerülő uton jutott a vérbe: például bizonyos betegségek, vagy megváltozott állapotok kapcsán, akkor a vér maga végzi el a bélcsatorna munkáját. A vér gyorsan fermentumokat szerez s ezekkel akarja lebontani az anyagokat addig a fokig, amelyen eredetileg is lenniök kellett volna, azaz már akkor is, mikor a vérbe beléptek. Ez a tény az Abderhalden felfedezése. Abderhalden mostan így okoskodott tovább: ha a vérben meg lehet találni a rendellenes fermenteket, akkor következtetni lehet azokra az anyagokra is, amelyek ellen a fermentek előléptek. Hogy a Fischer Emil szavaival éljek: a kulcsról meg lehet tudni, milyen zár van az ajtón, s közvetve azt is, milyen az egész épület. Így is történt. Abderhalden megtalálta a fermenteket s ezzel az induktív okoskodással egy új mezőt szabadított fel, amely azóta már aktuális és mindennapi életünkbe vágó eredményt hozott.

Itt van például a terhesség folyamata. A terhesség alatt a magzat egy új szervezést értenek meg az anyai szervezettel, a placentán keresztül. A placéntából azonban időnként apró részecskék csusznak be az anya véérébe. A vér védekezik: fermenteket állít elő, amelyek emésztik, lebontják a placéntát. Ha tehát egy nő karjából vért eresztünk s ezt placéntára öntjük: akkor vagy emészti, vagy nem. Ha emészti, akkor a vér: terhes nő vére. Ez az Abderhalden-reakció, amelynek horribilis jelentőségét korántsem meríti ki az az ugynevezett terhességi reakció, bár eddig sejtelmünk se volt róla, hogy a terhességet már az első két hétben meg lehessen mondani. Mert ez a reakció csak a placéntára vonatkozik, de vele meg lehet majd állapítani minden idegen anyagot, amely a vérbe átlutott, ezeknek a száma pedig légió. Abderhalden a könyvében egy külön fejezet alatt foglalja össze az új metódus perspektíváit (Aussichten) s ezekben az emberiség legnagyobb problémái foglalnak helyet: a daganatok, ezek között első sorban a rák, a fertőző betegségek, tifusz, tuberkulózis s az emberi patológia egyéb intimitásai.

Bécsben, a szeptemberben lezajlott Naturforscherkongresszuson két fiatal német már arról tartott elő-

adást, hogy a vérvizsgálat alapján a szüzesség megállapítása is lehetségessé válik, sőt hogy kissé szenszáncziósak legyünk, közvetett uton a házasságtörése is, quod Deus avertat. Egyelőre azonban sürgősebb és fontosabb dolgaink vannak. Itt van mindenekelőtt a tuberkulózis számtalan problémájával, meg nem fejtett kérdéseivel; hogyan keletkezik, milyen uton jut be, hogyan terjed tovább, miért gyógyul meg az egyik s miért pusztul el ugyanolyan viszonyok között a másik. Ki hinné azt, hogy 1914-ben még azt sem tudjuk pontosan definiálni, mit értsünk a tuberkulózis legkorábbi jelei alatt, mert amit ma mint ilyet nézünk, egyrészt nem a legkorábbi, másrészt ezt sem igen hiszszük el.

A legjobb eredményt eddig a Brauer-, illetve Forlanini-féle kezelési mód érte el, csak hogy ez csak kevés emberen alkalmazható. Itt a beteg tüdőt egyszerűen szolgálaton kívül helyezik: a tüdő fölé nitrogén-gázot fujnak be, amely a tüdőt összenyomja; ezáltal a tüdő nyugalomba jut s a nyugalom helyzetében hamarabb meg is gyógyul. A tuberkulózisok nagy részét ma már specifikus szerekkel kezelik. Az eljárás megbízhatatlanságát már onnan is láthatni, hogy egy és ugyanazon betegség ellen megszámlálhatatlan új »szérum« került forgalomba. Az alapelve csaknem mindnek egyforma: akár a szervezetet izgatják rá, akár készen viszik be a megfelelő anyagokat, az ideál az, hogy a tuberkulózis bacillusa, vagy ennek mérge megsemmisüljön. Az első, amit erre a célra még a nagy Koch produkált, az Alttuberculin. De forgalomba került még egy egész csomó: Denys-féle tuberculin, Landman tuberculolja, Klebs tuberculinja, Beraneck tuberculinja, a Behring szere, a Jenner-Pasteur-féle aktiv immunizáló metódus, a tuberculo-nastin, Maragliano, Figari és Marmorek különféle metódusai, legalább 20—25-féle. Legtöbb port verte fel a Spengler-féle IK, az ugynevezett Immunkörper-kezelés, mely némelyek szerint nem sok jelentőséggel bír, mások viszont sokat tartanak róla. Ugy látszik, középen lesz az igazság: ha megfelelő kautélákkal alkalmazzák, mint azt a Wein Manó kitűnő közléseiből látni lehet, hasznos szolgálatokat tehet.

A tudomány aktualitásai közé tartoznak még a tuberkulózis részletkérdéseinek kívül a rák napról-napra szaporodó adatai is. Amit ma a rákkal művelünk, legalább annyit jelent, hogy napirenden tartjuk az iránta való érdeklődést. A vele való foglalkozás azonban roppant bonyodalmas s nagy feladatokkal jár. A Röntgennek és rádiumnak a rák ellen való intenzívebb alkalmazása az a haladás, amit az újabb idők javára könyvelhetünk; de a végső céltól, egy tudatosan és ökonómikusan feldolgozott, hatásos gyógyítómódtól még nagyon messze vagyunk. Hogy min alapul az egész idea, mik az atelier-titkai, hogyan került napirendre és hova fog vezetni: azt csak részletes feldolgozás kapcsán lehet majd megtudnunk.

Az orvosi kultúra forrongó világában ez a néhány kérdés teszi ki a napi aktualitás anyagát. Ezekon kívül természetesen még mérhetetlen feladatok várnak a mai generációra. Talán szerencsénk lesz s megérhetjük még egykor, hogy az emberiség rémeit sarokba szoríthatjuk. A jelek — igaz hogy nagyon távoli jelek — is mellette szólnak. Az orvosi kultúra, bármily kevés mértékben is, de már terjedőben van. A kórházakat már a nélkülözhetetlen intézmények közé számítják s mindinkább kiragadják a közjótékonyág megbízhatatlan terrénumából. Egyidejűleg emelkedik a technikai kultúra is. A gépeket jobban tiszteljük mint valaha s bizalmunk van a lendülésnek indult természettudományokban. A közérdeklődés meleg forrása táplálja a tudományt, s nem egészen mese, hogy amire mostan csak időnk és érdeklődésünk van, a közel jövőben már pénzünk is lesz.

Dr. Herman Károly.

Az utolsó Stuart.

Angol-amerikai regény, CASTLE ÁGNES és EGERTON után.

II. rész. Ugyanaznap, este. (5)

NYOLCZADIK FEJEZET.

Esti hét óra a luciennesi kastélyban. A könyvtárszoba XIV. Lajos-korabeli nagy állóórája szintén ennyit mutat. A kandallóban egy pár hasáb fa lángja lobog, mivelhogy a herceg nem szereti, ha a kandallóban nem ég a tűz. A künn megeredt eső kopogását a betett ablaktáblák és leeresztett függönyök nem tudják egészen kizárni.

A szoba három oldalát csaknem egészen könyvszekrények fedik és a szekrények telve könyvekkel, A fiatal De Lormes márkí bizonyosan azt mondaná, hogy a legnagyobb könyvtár Franciaországban, mert e könyvek közt alig akad újabb keletű a második restauráció idejénél. A néhai hercegnek telt benne különös gyönyörűsége, hogy kézikönyvtárának ilyen sajátos jelleget adjon; a fiatal herceg pedig, bár nem volt tudós és régiségkedvelő, mint atyja, eléggé műértő volt és kegyeletes atyja emléke iránt, hogy a becses gyűteményt érintetlenül hagyja és lehetőleg kiegészítse. Bűnnek tekintette volna, hogy egy George Sand, Maupassant, vagy Prévost is bekerüljön a könyvek közé, mint ahogy az újabb tárlatok vásznai közül se akasztott volna egyet se az ő becses Lorraine-jei és Vandyck-jei mellé.

Ebben a könyvtárszobában, melyet igazán szeretett, ahová igazán mindig visszavágyott, talán mert tudta, hogy itt van mellette védőangyala, felesége, és ahová egy órával előbb is úgy tért meg, mint földi paradicsomába, — ült most a ház ura, egyedül, reszketve, csupán a lelkébe szállt pokolbeli gyötrélem társaságában.

Az íróasztalon levő ertyős lámpa fénye csak éppen érintette meggörnyedt fejét és sokkal erősebben megvilágította összekulcsolt, egymást tördelő fehér kezét.

Favereau, már estélyöltözetben, zajtalanul kinyitotta az ajtót, megállt a küszöbön és benézett. Csak bajjal ismerte föl fiatal barátját, ki összeomolva ott gubbasztott egy széken a kandalló előtt. Egy percig csak nézte; aztán betette az ajtót és előbbre ment.

Cluny fölemelte fejét, megismerte öreg barátját, s látásán mintha kissé földerült volna eltorzult arcza; aztán egyébként mozdulatlanul feléje nyujtotta kezét s alig hallhatóan szolt:

— Megkaptad az üzenetet? Köszönöm, hogy eljöttél.

Favereaunak, mint előbb a terrazonon, most se jutott eszébe, hogy a kinyujtott kezét meg is kellene fogni.

A herceg hát ismét leejtette fáradt kezét a térdére, valami lemondó, ilyen semmisséggel nem törődő sóhaj kíséretében. Aztán egyszer-kétszer szólani akart, de hiába.

Végre hosszas szünet után, mialatt folyton az égő fatuskokon szaladgáló, játszadozó lángnyelveket bámulta, ennyit tudott nagykeservesen mormogni:

— Nem is tudom, hogy mondjam el neked, hogy mi történt...

A másik összefont karokkal állt a szék mögött, úgy tekintett le a hercegre.

— Nem szükséges — szolt a legnyugodtabb, legszárazabb hangon. — Ugyis tudom.

A szerencsétlen ember a rémület kiáltásával ugrott talpra.

— Hogyan! Már tudják? Oh Isten!

— Csendesen, — szólt Favereau — mérsékelj magad. — Aztán így folytatta: — Kitünően értesz az eleven leíráshoz. Ráismertem... az ördögi szemekre.

A herczeg mély, nyugodtabb lélekzetet vett.

— Csak ennyi az egész? Hála Istennek!

— S ez neked nem elég?

Ujabb csend következett. A herczeg aztán járkálni kezdett le s fel. Kétszer is letörölte homlokáról a gyöngyöző verítéket. Majd hirtelen megállva, így szólt maga elé:

— Ezt boszorkánykonyhában főzték. Ki gondolhatott volna ilyen lehetetlenségre, ilyen ördögi véletlenre? Millió, ezerszer millió eset volt egy ellen!

Favereau tompán válaszolt, kérélyhetetlen hideg hangon, mintha jó szólalt volna meg:

— De az az egy is megvolt. Ha az ember játszik a boldogságával, akkor kockáztatja is, hogy előbb vagy utóbb elvesziti.

A herczeg csak bámult maga elé, mintha nem is törődne a bölcsesség e kárba vesztett igéivel.

— Mit tegyek? Mit tegyek? — ismételte lázasan, kétszer is. — Ugy érzem, hogy a fejem is elvesztem.

— Pedig azt csak tartsd a maga helyén — szólt Favereau. — Éppen most nagy szükséged lesz rá.

A herczeg ismét leroskadt a székre, s látszott, hogy uralkodni akar magán.

— Hát adj tanácsot — szólt. — Mindent megteszek, amit mondasz... Gondolod, találjak ki valami mentséget s azonnal távozzam a háztól, mielőtt vele találkozom?

Favereau egy széket vett és leült barátja mellé, s tekintetében, amelylyel feléje fordult, a szigorúság helyét mélységes szánalom foglalta el; olyan okosak, szomorúak voltak szemei, mint egy orvosnak a reménytelen szenvedő betegágya mellett.

— Mit használna? — kérdezte szeliden. — Csak halasztaná, ami kikerülhetetlen, és ki tudja milyen újabb bonyodalmakkal járna.

— Vagy találkozom vele titokban? Adjak neki pénzt, küldjem el, és hallgatását vásároljam meg minden áron?

— Edvárd, — kiáltott Favereau, kezeit összecsapva — jól mondtad, hogy a fejed veszendőben. Hogyan, ember, hát ilyen kezekre biznád a Helén boldogságát?

— Jó, hát akkor az Isten nevében kérlek, mondd meg, — suttogta a herczeg teljesen kimerülve — mondd meg, mit tegyek.

Bátorság kell hozzá, hogy az ember ilyen esetben meg merje mondani, mi a véleménye, mit tanácsol. Mert az ember semmitől sem irtózik jobban, mint a felelősség terhétől. Favereauban meg volt az a ritka bátorság, mely nem riad vissza a felelősségtől, és nyugodtan, biztos hangon így szólt:

— Két ut van előtted. Az egyik ut istenes, a másik istentelen, ördögi. Ha az istenes utat választod, akkor Helén elé lépsz, megvallasz neki mindent, aztán mindent elkövetsz, hogy új életet kezdhes, újra építhessék boldogságtokat a régi boldogság romjain.

Cluny felugrott.

— Hiszen ez megölné Helént! — kiáltott hevesen tiltakozva s a tanácsadóra olyan pillantást vetett, melyben csalódás, keserű szemrehányás tükröződött.

Favereau összeszorított ajkain, a bajusz árnyékában, kimondhatatlan fájdalmas mosoly szaladt végig. Benne volt e mosolyban, hogy jobban aggódik ő Helén

miatt, mint amennyire könnyelmű barátja egyáltalán aggódni képes. Az is, hogy most már nem teheti jóvá a régen elkövetett hibát: — Igazán, mi is lehet immár a Helén sorsa? Miért is mondtam le róla? Hiszen megszeretett volna. És én meg tudtam volna érteni, meg tudtam volna becsülni őt. Méltó voltam hozzá. Megérdemeltem! — De a mosolylyal ez a gondolata is hamar eltűnt.

— Megölné, azt mondd? — szólt kis szünet után. — Az meglehet. De a pusztá élet mellett néha más dolgok is megfontolandók. Különben, ismétlem, ez az istenes út.

— Nem tehetem, nem tehetem! — kiáltott Cluny szánalmasan. Egy perczig megpróbálta szembenézni ezzel a föltevessel, de még a gondolatától is reménytelenül visszariadt. — Gondold meg, Favereau, mennyire bizik bennem. Gondolj az ő bizodalmas, hívő szemére! Ő hisz bennem. Hogy mondhasam meg neki? Meg se értené. Oh, nem olyan nő, aki ilyesmit megérthetne. Nem tehetem, Favereau, nem!

Favereau száraz arca mozdulatlan maradt, de mintha merev arcizmai egy kissé mégis meglágyultak volna.

— Nem is hittem, hogy megteszed. — válaszolt hideg megvetéssel. Lelke mélyén attól félt, hogy a spártai tanács még elfogadásra találhat, s akkor ki tudja milyen halálos csapás éri szíve bálványát. Így hát könnyebbülten sóhajtott fel:

— Akkor hát, barátom, — szólt könnyedén odavetve, két tenyerét térdére támasztva — ott van a másik út... az ördögi.

— Az ördög műve volt, — kiáltott Cluny vadul — illő hogy az ördög vezessen a menekvés útjára is.

— Ugy legyen! — szólt a másik. — Ül le, Edvárd, és figyelj rám nyugodtan. Nincs más választásod mint hogy vakmerően letagadj mindent. Ha Helén nem tudja meg ma este, még pedig tetőled, akkor nem is szabad soha megtudnia. Mindent, mindent, jól jegyezd meg, föl kell áldozni erre a célra.

A herczeg, ki sóvárogva figyelt, várt valami nem remélt megoldást, egészen visszaesett a kétségbeesztő reménytelenségbe.

— De az Istenért! Megfeledekeztél a leányról! — szólt. — Rám kell ismernie.

— Nem szabad, hogy rád ismerjen — válaszolt Favereau, hideg nyugalommal tekintve barátjára.

— Ah, ne tréfálj velem, az Isten szerelméért magyarázd ki magad.

— Ej, ej, te nem szoktál szűkiben lenni az ötletességnek — szólt Favereau türelmetlenül. — Ez a szegény teremtés, ez a leányka, ez a gyermek, egy bizonyos Chevalier ural ismerkedett meg. Soha színét se látta Cluny herczegnek. No, most már csak érted, remélem?

— Hogyne! — kiáltott Cluny örömmel, de csakhamar irtózáttal összeborzadt.

— Milyen gyalázatos szerep! — mormogta magában, kezei közé temetve arcát.

Favereau nem állhatta meg, hogy ma este először őszinte háragra ne lobbanjon. Vállára ütött a herczegnek s így szólt:

— Edvárd, ennek semmi értelme! Most nem játszhatod a gyámoltalant, miután már eljátsztad az örült szerepét. Ember, neked most cselekedned kell. Az a kötelességed, hogy csalj, hogy hazudj. Bezzeg nem voltak ilyen apró lelkiismereti aggodalmaid, mikor bátran hazudoztál, mert érzéki gyönyörűségedről volt szó, drága Chevalier uram! Hazudj most, Cluny

herczeg, a feleségedért! Hazudj, ahogy birsz. Hazudj mint férfi!

Cluny hangosan nyögött az ütések alatt.

— Oh, — folytatta Favereau, lábával toppintva — rajtad van fajodnak az átka. Örült vakmerőséged, mikor hiábavalóságért kell szembeszállni a veszedelemmel, és ellágyulás, mikor üt az elhatározás órája. Felejtsd el... felejtsd el egyszer, hogy Stuart vagy. Légy gafcikzó, ha most annak kell lenned; de légy az férfiasan!

A másik halálos küzdelmek közt tekintett föl.

— Jobb volna meghalni, azzal vége volna mindennek.

— Persze, az egyszerűbb volna — kiáltott Favereau szenvedélyes haraggal. — Ezt vártam tőled. Egy golyó a fejbe: csalhatatlan orvosság a gyávák, a híványok számára. Csakhogy neked élni kell, Edvárd, élni és elvenni büntetésedet — a Helén kedvéért.

Cluny mereven fölállt.

— Elég — szólt fakó ábrázattal, de hirtelen összedelve magát. — Készen vagyok. De mi lesz, ha a leány valami jelenetet csinál Helén előtt? Gondoltál erre is?

— Hogy gondoltam-e! — szólt Favereau szinte föl kacagva. — Természetesen, először külön találkozol a leánnyal. De ezt bizd rám. Én majd elintézem.

— A veszedelem csak ott fog kezdődni — szólt Cluny. — Oh, te nem tudod, milyen teremtéssel lesz dolgod.

— Majd megtudom — szólt Favereau szilárdan. — Megérttetjük vele, hogy itt hallgatnia kell a multjáról. Aztán eltávolítjuk a háztól a legelső kínálkozó alkalmal. Minél hamarabb. Holnap, ha lehetséges. Oh, ennek könnyen kell menni. A te kívánságod itt törvény. És Helén — a jó lélek — könnyen elámitható. Ennek már te tudod a legjobb módját.

Cluny észre se vette a gunyos célzást; az elkeseredés összecsapott feje fölött, érzéketlenné tette minden iránt.

— Mutathatsz féltékenységet, — folytatta Favereau — vagy azt, hogy boszant ez a dolog, ki nem állhatod, ellenszenves!

— Ellenszenves! — ismételte a herczeg csaknem zokogva. — Inkább lennék a poklok mélységes fenekén, mint egy fedél alatt vele és Helénnel.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Favereau a csarnokba nyíló nagy ajtóhoz ment és félig kinyitotta. A herczeg csodálkozva nézett utána fáradt szemeivel.

— Helén jön — szólt Favereau. S az alatt kívülről már hallani lehetett a Helén hangját.

Még egy órával előbb, a terraszon, neje közeledésének a gondolata kimondhatatlan gyönyör érzetét gerjesztette a férjben. Most szíve nagyot dobbant és szinte megállt, amint hangját meghallotta.

A szobában nem volt oly világos, hogy Favereau jól láthassa barátjának arcát, de azért sejtette, milyen rettegés ülhet rajta; az ajtót betéve, beszólt gyorsan:

— Csak nyugodtan. Helén egyedül van.

Aztán egészen kitérte az ajtó szárnyát. Helén ott állott a csarnokban, Blanchettel beszélt. Egy percze félbeszakította beszédét s odamosolygott a két férfi felé. Majd ismét Blanchettehez fordult:

— Aztán, Blanchette, ha megittatad vele azt a csésze levest, hozzálátsz, hogy szaporán felöltöztess a kisasszonyt, úgy amint engem szoktál öltöztetni, mikor kislány voltam. Aztán pedig, Blanchette, magad vezeted le. Mert nagyon félénk a szegény kis jószág. Ide hozod hozzám, a könyvtárba.

És biztatólag megveregetve a néger nő karját, gyorsan befordult az ajtón és futó mosolylyal Favereau felé, ki utána az ajtót betette, egyenesen férjének mozdulatlan alakja felé tartott s mind a két kezét rátette a vállára.

— Oh, te csavargó, — szólt — mennyire hiányoztál az imént.

Cluny egy kis megerőltetéssel mondani akart valamit, de az asszony ajkaira tapasztotta ujját.

— Hallgass, — kiáltott — semmi mentégetőzés, uracskám. Aztán odahajította fejét férje nyakára s a legteljesebb boldogság, a legmélyebb gyöngédség szerelmesen zengzetes hangján szólt:

— Cluny, én szerelmem, meg akartam köszönni a jószágodat.

Favereau olyan mozdulatot tett, mintha illendőnek tartaná a távozást, de Helén föltartóztatta.

— Maradjon, Favereau, — szólt, csak kissé fordulva öreg barátja felé — maradjon és hallgassa, milyen boldog nővé tett maga engemet.

Favereau megállt, amint parancsolták, egyik kezével az ajtó kilincsén. Most szabad kezével valami mozdulatot tett, amelyből Helén hangosan felkaczagva azt olvasta ki: »Oh, ti szerelmesek!«; Cluny pedig, akinek voltaképp szólt ez a jeladás, azt, hogy: »Résen vagyok. Bátorság!«

— Cluny, — folytatta Helén — te sohase akarod megengedni, hogy szívem szerint köszönetet mondjak mindazért a sok jóért, amiben részesítesz. De ma, ma meg kell lennie, szívem csordulásig telve. Mióta ez a gyermek átlépte házunk küszöbét, úgy érzem, hogy végre megvan az, ami eddig hiányzott boldogságom teljességéből. Oh, te drága férjem, te soha, egyetlen egyszer se éreztetted velem, milyen üresnek kell tartanod házunkat; féltél, hogy szemrehányásul venném, amiért nem ajándékoztalak meg gyermekekkel! Most aztán, mikor láttad, hogy szívem mennyire sóvárog ez anyátlan leányka után, megengedted, hogy magamhoz szoríthassam, nem fosztottál meg az anyaságnak ez egyetlen gyönyörétől, amit most megízlelhetek. A jó Isten megfizet érte. A jó Isten megfizet, nemcsak azért a jóért, amit a szegény árvával cselekedtél, hanem jószágodért is a te boldog hitveseddel szemben.

Most elhallgatott egy percze. Fejét odacsuszattatta férjének a mellére. A férfi szó nélkül, mozdulatlanul állt.

— Oh, Cluny, mily erősen dobog a szived!

A herczegné fölegyenesedett és merőn a férje arcába nézett. De a férfi arcza kívül esett a lámpa fénykörén, és a nő nem fedezhetett föl semmi különöst az arckifejezésében.

— Megmondtam Giojának, — folytatta a nő — hogy ez most már az ő otthona, amig jobbat nem talál; hogy többé soha nem kell elhagyatottnak éreznie magát, többé nem kell ismernie, mi az, mi-
kor valaki nélkülözi az anyai gondoskodást. Azt mondtam neki, hogy a keresztanyja vagyok. És ezzel, azt hiszem, csak az igazat mondtam, mert hiszen a megváltó kereszt nevében került hozzám gyermekemül. Ah, igazán megható jelenet volt. Oh, ha láttad volna arczocskáját, amikor bevezettem az ő kis fehér szobácskájába és megmutattam neki azt a sok apró dolgot, amit számára készítettem!

Helén kibontakozott férje ölelő karjai közül és a visszaemlékezéstől mosolygó boldog tekintete cél-talanul elmerült a lobogó láng szemléletébe. A tűz fénye játszadozva arcára vetődött. És a fenséges boldog nyugalomnak ez a képe sokkal erősebben marczangolta a némán szemlélő két férfinak a szívét, mint-ha könyvekben fuldokló alakot láttak volna maguk előtt.

— És képzeljék, — szól ismét Helén — Gioja ma este már azt a ruhát veszi föl, amelyet én varrtam neki. Felpróbáltuk. Egészen jól áll neki, illik hozzá... üde, leányos, szeplőtelen. Favereau, nem gondolja maga is, hogy a kicsikének édes kis arczocskája van?

Cluny most egyszerre görcsösen magához szoritotta nejét. Lett volna a holt teste e helyett a boldog, szerelmes, élő, meleg test helyett, ölelésében akkor se lehetett volna kinosabb, halálosabban gyötrődő szenvedély.

— Clunym, — kiáltott a nő, mintegy pirongatva — Cluny! — De a pironogató hangból is kitetszett a túlradó büszkeség. Pirulva, mosolyogva bontakozott ki az ölelő karok közül és vállán keresztül szégyenlős pillantást vetett Favereau felé.

— Bocsásson meg a bolond szerelmespárnak — szól boldogan.

Favereau nyelt egyet. Abban a törekvésében, hogy minél egyszerűbben beszéljen, hangja talán kissé szárazabb is volt a szokottnál.

— Nem akarok hideg vizet önteni elragadtatásuk tüzére, de mégis, azt hiszem, nagyon is bolond egy pár ember, aki így örökbe fogad egy felnőtt gyermeket. Remélem ugyan, hogy a fiatal hölgy, kinek oly furcsa neve van, házukban éppen oly kívánatos lakótársnak fog bizonyulni, amilyennek ön, hercegné, oly epedve kívánja. Mindazonáltal, ha megtörténnék, hogy Clunynak végre is, bármilyen türelmes természetű, utjában találna lenni...

Favereau elhallgatott, Helén álla pedig leesett a csodálkozástól.

— Oh, Favereau!

— Ne félj, Helén, — szól közbe Cluny — hogy szándékosan olyat tegyek valaha, amitől elhomályosulhat arczod derüje.

Favereau most hirtelen figyelni kezdett. Kinyitotta az ajtót. Blanchette éles hangja csapott be a nyíláson.

— Vigyázzon a lépcsőkre, kisasszonyka, nagyon csuszósak.

Cluny megdöbbsent és kétségbeeső pillantást vetett barátjára. Az utóbbi azonban, látszólag a legkisebb zavar nélkül, nyugodtan kilépett a könyvtárszoba ajtajából a csarnokba és az ajtót maga után szépen betette.

— Ah, hiszen a kicsike jön! — kiáltott Helén és a szobán keresztül az ajtóhoz sietett, hogy fogadja az ő új gyönyörűségét.

De az ajtót hiába akarta kinyitni; a kilincset kívülről is erősen fogták. Csodálkozva kiáltott fel, hogy: — Mi az? — aztán kérdőleg fordult férjéhez. Favereau pedig ezalatt ismét visszasurrant a szobába, betette maga után az ajtót és hátával nekitámaszkodott.

(Folytatása következik.)

Gyöngysor.

— Kleist. —

A lelkem: ódon, babonás kaláris,
Sok apró gyöngy s egy gyöngye régi hur:
Amin busan babrált egy troubadour,
Száz szép, szerelmes este.

... S a marquissete márvány nyakán viselte,
S a kut kövén sok meddő-délután,
Forgatta finom, hófehér ujján:
S lelkem beszédült mély, csodás vizekbe.

Mészöly István.

Saison.

Jegyzetek az idej farsangról.

— jebr. 6.

Minden farsang más. Amint két teljesen azonos formájú falevél nem jön létre soha ezen a nagy világon, amint két pontosan egyforma lélekzetvételek nem volt és nem lesz, amint egyáltalán nem képzelhető valamiféle eseménynek a teljesen hasonló megismétlődése, amint minden nyár és minden tél más mint az elmúlt összes évezredek és évmilliók telei és nyarai, — a farsang is mindenütt minden évben más és más. Mindez szinte naivul, iskolakönyvszerűen hangzik, annyira igaz. Egyszerű és magától értetődő igazság, hogy szinte bátorság kell a leírásához. Erre a bátorságra azonban itt épp úgy szükség van, mint amikor igen furcsának tetsző, vagy paradox igazságokat írunk le. A banalitásoktól nem szabad félni, ha úgy érezzük, hogy csakugyan van mondanivalónk.

*

A következő kérdés: hogy mik azok a komponensek, azok a feltételek, amiktől az emberek farsangi mulatozása, ennek a minősége, fajtája stb. függenek. Ha végiggondolunk rajtok, azt látjuk, hogy igen sokfélék. Az első komponens az ember, aki változik. Függs a mulató társaságok összetételétől, hogy kik alkotják azokat és kölcsönösen milyen hatással vannak egymásra. Függs az elfogyasztott italok mennyiségétől és minőségétől. A levegőben szállongó parfümöktől. Az időjárástól. Attól, hogy miféle alkalmak adódnak a szórakozásra, az idő-kellemes, gondtalan eltöltésére. És amit legelőször kellett volna mondanunk: a pénztől. Mert őfelsége a Pénz a farsang igazi kormányzója és igazgatója, akinek Karnevál herceg mindig csak szerény fullajtárja, ragyogóruhás, de alárendelt inasa volt, lesz és az ma is.

Mindezek a motívumok — mint ez könnyen belátható — már külön-külön egymagukban is képesek teljesen megváltoztatni egy-egy farsang arczulatát. Annál inkább azoknak együttes játéka és folytonos változása, — amint ez valóságban történik, s amely változások kombinációi együtt végtelen nagy számot adnak ki.

*

Ha már ide jutottunk, lehetetlen mellékesen be nem tekinteni a farsangolás érdekes pszichológiai mechanizmusába. A tisztult felfogású emberek szemében mindig visszásnak és nevetségesnek tünt fel, hogy a mulatozásra bizonyos időszak állapittassék meg, eltekintve attól, hogy van-e hozzá kedv és egyéb kellék, és hogy az emberek ragaszkodjanak ehhez az előírás-hoz. Elfeledik meggondolni, hogy a farsang eredetileg nem a számukra készült, hanem a nép számára, a szegény emberek számára; akiknek az élete állandó nehéz

munka és robot és akiknek ha volna is kedvük, de nincsen pénzük a szórakozásra, mulatásra. Azok a szerencsések, azok a viszonylag csekélyszámúak, akik mindig mulathattak, amikor csak kedvük volt rá, találták ki a farsangot. Vigasztalásul, engesztelésül és kárpótlásul azok számára, akik nem születtek hasonló szerencsés csillagzat alatt. Hogy csakugyan így van ez, ezt bizonyítja, hogy a farsangi multságok költségeit még pár századdal ezelőtt mindig a gazdagok viselték. Ők rendezték a színelőadásokat, a táncmultságokat, a nagy lakomákat a nép számára és csapra üttették boroshordóikat, hogy legalább rövid ideig tartó mámorban részük lehessen azoknak is, akiknek az életéből a gondtalanság, a nyugodt jövőbenzés egészséges, csömör nélküli öröme, a kedvnek ez az igazi tápláló oxigénje teljesen hiányzik.

*

A farsangnak ez az igazi indoka, ez az igazi célja azonban nincs többé. A mai farsang pszichológiai rugója csak az a vágy, hogy egyfolytában *soká* lehessen mulatni. Miután pedig állandó mulatozás nem képzelhető, ez ellen tiltakozik maga az organizmus is, — tehát a keresztény világ (a mai európai farsangról van szó!) megállapodott hat hétben, úgy gondolkodva, hogy ha szükség van rá, hogy Krisztus mintájára negyven napi bűnbánatot, magunkbaszállást rendezünk, akkor a mulatozás is tartson legalább ugyanannyi ideig. Negyven nap alatt azután expiálhatjuk, amit negyven nap alatt vétettünk. Mert ne feledjük el, hogy ugyanez a keresztény világfelfogás, amely a mi farsangunkat, a mostani európai farsangolást, létrehozta, bűnnek tekint a földi örömeiben való elmerülést. Viszont azonban, ha igazi bűnbánatot akarunk tartani, szükség van rá, hogy vétkeztünk legyen. Enélkül sohase lehet részünk a vezeklés és az isteni bocsánat nagyszerű autoszugesztívós örömeiben.

*

Ami az idej farsangot illeti, ezt kétségtelenül két dolog különbözteti meg igen határozottan a tavalyitól. Először a pénzviszonyok általános relativ javulása, aminek okai ismeretesek. Másodszor a tangó és velejárója, a hasított szoknya.

Nemcsak külön-külön jobbkedvűek, nyugodtabbak az emberek ma a pénzviszonyok kedvezőbb alakulása miatt, hanem a társas együttlétük is kellemesebb, zavartalanabb. Akinek vékony is a pénztárczája, kevésbé érzi ma, hogy a kevés: kevés és a finom delectü, amely azokat az összehasonlításokat jelzi bennünk, amelyeket a magunk sorsa, a mások sorsa, a magunk boldogsága és a mások boldogságára vonatkozólag végéztünk, nem olyan érzékeny, izgékony már. A pénz utáni harc nem annyira elkeseredett, késhegyig menő többé, mint volt csak négy hónap előtt is. A levegőben kevesebb a villamosság, a delectü nem tér ki mind-

untalan az ellentétes irányban, ritkábban mutat taszítást, antipátiát: irigységet. Így azután jobban megférnek az emberek. Az életküzdelenek ezek az átkozott fekete gyepői nem gátolják többé, hogy közösen jókedvvel mulassanak a szerencsésebb és a kevésbé szerencsés emberek. A boldogtalanabb nem taszítja el magától a boldogabbat. Miért? Mert a boldogtalan-sága kisebb foku, kevésbé érezhető lett...

*

No és a tangó és a hasított szoknya... Ezekről a drága szép dolgokról, az új farsangnak erről az ajándékairól külön fejezetben kell szólnunk.

Csáth Géza.

INNEN-ONNAN.

4 Scott kapitány emléke. A tragikus hős bajtársa, Evans parancsnok beszélt e héten a csodálatos expedícióról Budapestnek. És amikor Scott kapitány nevéhez ért, a captain-éhoz, aki egy keserű szót sem ejtve tüzte le Amundsen lobogója mellé az angol zászlót a déli sark fehér birodalmában, a budapesti közönség felállott és állva hallgatta végig a huszadik század letragikusabb hőséne nagyszerű történetét. Pesti emberek, a »mi közöm hozzá« gesztusának mesterei, fölállottak és meghatottsággal éreztek együtt az örök romantikának egy gyönyörű fölhevülésében. Póz volt ez, de kényszerű, belülről feltörő, nemes póz, amelylyel a földgömb tulsó oldalán hősi halállal elpusztult ismeretlenek emlékét tisztelték meg. Talán Evans parancsnok is megérezte ennek a pillanatnak ünneplés szépségét, mélységesen emberi jelentőségét, azért vált egy pillanatra fátyolossá kemény zengésű hangja, amely ott szálldosott a sarkok körül fújó szélben... Emberek, akik egy pillanatra elfelejtik minden önzésüket, minden hasznot jelentő gondolatukat, hogy megilletődjenek egy romantikus hős sorsán, akit eltemetett a hó egy ábrándért: milyen ritka és becses ez a pillanat nálunk. Erőt jelent és bizakodást, az örök emberi értékek diadalmas föllángolását, amelynek melege ellentétek jegés falát olvasztja meg.

* * *

○ Félmillió. Nem korona, nem forint, hanem tüdőbeteg. Ennyi tüdőbeteg van Magyarországon, ahol összesen csak tízmillió magyar van. Egy újságíró véletlenül érdeklődött és egy professzor megmondta véletlenül. Most, véletlenül tudjuk. A magyarság huszadrésze tüdőbeteg. A másik huszadrésze vérbajos, a harmadik huszadrésze munkátalan. A negyedik huszadrésze kivándorol. Számítsuk ki, hogy a magyarság hány huszadrésze él emberhez méltó egészséges életet. Azt hiszem: egy huszadrésze sem. De volt-e már erről egy hétig tartó vita a parlamentben? Sohasem volt. Lesz-e vajon? Nem gondolnám, hogy lenne. Pedig a félmillió tüdőbeteg csak elég tekintélyes szám? Hiszen a hadsereg háborus létszámához sem járunk mi magyarok több emberrel esztendőnként, félmilliónál. Vagyis: a nem egészen biztos halálba sem küldünk többet, — ha arra kerül a sor, harmincz-negyven esztendőben egyszer. De a biztos halál hadseregébe elküldjük a mi félmillió emberünket. És erről alig beszélünk. Ez csak statisztika. A politika mindenkit érdekel, a statisztika senkit. És legfőként nem érdeklí a statisztika a politikát. Sem az ellenzéki, sem a kormánypartit. A politika, nálunk, csak az egészséges emberekről s az egészséges embereknek szól. A halottaknak: kívül — a temetőben — tágasabb.

SZINHÁZ.

A kölcsönkért kastély.

(A Nemzeti Színház bemutatója.)

4. Egy francia ötlete. Végre is a demokrata Franciaországban Poincaré csak egy francia a sok közül, ha mindjárt a legelső is. Az ötlete azonban, különösen amit az elmúlt héten sziveskedett ötleni, ezt a köztiszteletnek örvendő francia urat annyira az európai politika középpontjába helyezte, hogy még nekünk is muszáj közüink legyen hozzá. Poincaré a Sorbonne-egyetem csarnokában ugyanis egy nemzeti aviatikus-szövetség eszméjét vetette fel, amelynek pénztárába minden francia polgár befizetné évenként a maga öt frankocskáját, amiből viszont hadipilóták és aeroplánok növekednének a köztársaság határán, különösen a keleti oldalon, ahol már ma is kétszázötz repülőgép néz farkasszemét Németországgal — közadakozásból. Természetes, hogy a tanulékony németek nem sokáig fogják parlagon hevertetni ezt a zseniális ötletet, amit Poincaré hiába patentíroztatna, és amit nemcsak Franciaországnak talált ki, de a revánstól tartó Németországnak is. És ez az a pont, ahol a monarchiának is köze kezd lenni egy szakálás francia ur ötletéhez, mert ha Franciaország után Németország is megerősíti a levegő hadseregét, mi sem maradhatunk mögöttük. Ez a lavina-rendszer a világpolitikában, magyarul: a hadügyi budget emelése, amely nagy és jelentős dolog, ime, ilyen messze kezdődik. Az ember előtt egyszerre milyen kicsivé zsugorodik a világ: Párisban rálépnek a nemzeti lelkesedés macskájának a farkára és a macska Ausztria-Magyarországon nyávog. Ha Poincaré elaludta volna a Sorbonne-on tartott ülést... milyen kicsi dolgokon mulik a világ dolga?!

* * *

□ Panama Japánban. Nem tudjuk elhinni, a lapokban hasztalan olvasunk hasábos táviratokat, nem tudjuk elhinni, hogy Japánban éppugy panamáznak az erre hivatottak, mint Európában. Hiába. Lafcadio Hearnből egészen másként olvastuk ki a japán pszichét és a japán-orosz háboruban is másként láttuk. Hősök és bölcsök a sárga emberek. Aki szegény: beéri egy marék rizsszel. Aki gazdag: szemlélődéssel tölti idejét. Aki katona: meghal a hazájáért. Aki hivatalnok: hona üdvén és föllendítésén dolgozik. Nyilvánvaló, hogy ez nagyrészt másként van. Aki szegény: a fogát csikorgatja és szervezkedik. Aki gazdag: nyuzza a szegényt. Aki katona: jobszereti a kaszárnyát, mint a csatateret. Aki hivatalnok: a saját zsebét is megtölti. Így kell lenni, mert ez emberi. De hogy csakugyan így van, azt mégis nehéz elképzelni, s ha már elképzeltük, elhinnünk, mert e sárgákat nem tudjuk embereknek tartani. S ha már elmúlt az ideje annak, hogy ördögöknek nézzük őket, legalább amellet szeretnénk megmaradni, hogy angyalok. Pedig emberek csupán.

* * *

= Névnepok. Tehát befellegzett a finom, mámoros, szivarfüstös, tánczos névnepoknak is. Hátszegnek kellett jönnie, hogy kihuzza a talpúknál alól ezt a vörös szőnyeget, s meglobogtassa fölötte a jótékonyág porolóját. Gyászban lehet a jó vidék, mely utánzásokra született, s amely eddig névnapi ünnepélyektől volt hangos. Egy nagy hangfogó ereszkedik a naptárra, melyet most már nem lesz érdemes végiglapozni, hisz nem áradozik belőle kedélyes névnepok parfümje. Meghalt a naptár, a naptárhalott! Az ájulékony római pápa újra összehívhatja a naptárbizottságot, s a lefokozott szentek mellé fokozhatja a többit is. Nem lesz többé Szent Nepomuk, csak Szent Elseje és Szent Harminczadika. De talán nem is lesz olyan nagy baj. Hisz csak körül kell néznünk, s egy-kettőre megállapíthatjuk, hogy a tavalyi gazdasági válságban a legtöbb ember már ugyanis elvesztette a nevét.

A biedermeier-stilus az elköpczösödött empire. Lassan szétnyíltak a székek karjai, hogy még kényelmesebb ülést adjanak a fáradt polgárnak, a gallér, amely addig mint valami kemény páncél csikarta a nyakat, villaszerűen kettéágazott és »vatermörder« lett belőle, a polituros asztalokra a háziasszony takarékoságból horgolt terítőt tett, nehogy zsrípöttyöt hagyjon rajta a pogácsa, meg a fánk, az órába zenélő szerkezetet raktak, amely még éjjel az ágyban heverőnek, vagy nappal a diványon szundítóknak is megmondta az időt. Így züllik el a nemes arisztokrata divat a polgárok kezében. Ami nekünk ma poézis, nekik csupa praktikum volt. Kényelmes kor ez, amely egészségesen emésztett. A polgárnak bővíben volt aranya, marhája, az erszényét nem igen nyitogatta másnak, de — annak idején — a puha párnákon, a cserépkályha mellett, amelyen virágfüstölő párolgott, szívesen elérzékenyedett a téli nyomoron, egy emlékkönyv versikéjén, egy nefelejtésen, egy csokoládés findsa arany szegélyén. Ezüst czilinderek, kávébarnás frakkok, narancssárga fátyolok, kiszitt pipák a pipatóriumon, Chopin-akkordok a spinéten s körötte édeskés urak és czukros hölgyek, pozórók, nyájas hazugok. Ez a külső, dekoratív kép. Érdemes lenne azonban megírni a belső értékeket, a kor revízióját. Bennünk még ma tulontul sok kegyelet él iránta. Mi még majmoljuk a divatját. A családi pietás nem engedi, hogy igazán farkasszemtel nézzünk vele és kiméletlenül feltárjuk a lélektanát. Legtöbben — dilettáns módra — csak idillt látnak benne. Az ellentét erejénél fogva vonzódnak hozzá ma, a bálványdöntés és a munka idején, a pozitív korban, amely gépeket szerkeszt és egy új íramüvet, egy patentet többre becsül minden czikornyás bóknál és körmönfont frázisnál. Csak később, a divat elmúltával irányíthatjuk a biedermeierkorra erős reflektorainkat, amikor már nem lesz pusztán divat és dekoráció s a varázsos keretek közt észreveszszük az embereket, a lelkeket is.

Pekár Gyula idillt, életképet, divatot rajzol. Nem intimen: inkább színesen. Ő a magyar irodalom globetrottere. Nemcsak azért, mert sokat utazott és az utazásairól vonzó utirajzokkal számolt be, de utazott mindig, amikor irt, egyik országból a másikba, a jelenből a múltba, egyik tárgyról a másikra és mindig valami kor vesztegette meg, lelkesítette írásra. Egyszer a francia empire, majd a reneszánsz, aztán a spanyol romantika, a középkor, utóbb a magyar múlt, a palotások és andalgók kora, most pedig a magyar biedermeier. A mondanivalója következetességét nem látjuk, legfeljebb csak abban, hogy mindig hű és stilszerű igyekezett lenni a sujet-íhez. Itt se mutatja meg a biedermeier-embereket forradalmi gesztussal. Azt kapjuk, amit vártunk. Az alakok — közvetlenül — önmagukat jellemzik. »Én vagyok a romantikus szerelmes.« »Én az uzsorás.« »Én pedig, kérem, északnémet nagykereskedő, a milliomos zsugori, aki szívesen csapatja be magát a szerelmes leánya által.« Ez a naiv őszinteség — nem az író, de az alakjai önkénytelen őszintesége — árt a drámaságnak és ennek tudható be, hogy a vigjáték novella-szerű terjengősséggel kezdődik és később a tulajdonképpeni tárgya elsikkad, a cselekmény alig-alig zökken előre. Az író is játéknak látja a játékot, nem öntudatosan. Egy ifjú gróf kölcsönkéri egyik rokonától a boldogremetei kastélyt, hogy elhitesse az apósával, ez az ő birtoka és megszerezze az imádottja kezét. Ellenszenves csalás, amire nincs mentség, a vigjátéki hőssel nem rokonszenvezünk. Pekár Gyula nem szatirikusan állítja be a semmittevő,

mihaszna, agarászó uracsot, de szeretetreméltóan. Erre a lehetetlen feladatra minden vigjátékiró gyengének mutatkoznék. Nem érezzük az élet fuvalmát, kacaj nem hangzik, köny nem hull, csak szavakat hallunk és még a játék kerek egészét, önmagába zárt igazságát se érezzük. Helylyelközzel kedves és meleg jelenetek tarkázzák a konfliktust. Arra a szatirikus szcénára gondolunk, mikor a parolájukra büszke urak a becsület nevében hajtják végre a csalást. Maga a bonyodalom azonban csak arra szolgál, hogy leplezze a belső ellentmondást, a szinpadit koszti csak maszk, a többször felhangzó cigánymuzsika pedig hiába kapaczitál bennünket a lélektani kontroverziák elfogadására. *Rajnai Gábor, Csillag Teréz, Pethes Imre* küzd a darabért, sokszor sikeresen, de nem varrhatják ránk sem ők, sem a rendezés, amely *Csathó Kálmán* finom és izléses munkája. Meg kell azonban említenünk, hogy a badenbadeni diszlet feltűnően gyatra. Középuitt holmi ügyetlen folt van, amely — a *Nemzeti Színház* beavatott emberei szerint — egy zöld fát ábrázol. A közönség semmiesetre sem nézi annak. Olyan ez, mint egy óriási zsirtócsa. Talán valaki előző estén egy nagy sertéskarajt vacsorázott a diszleten. Ne tessék a diszleteken sertéskarajt vacsorázni.

Punin.

Művészet.

A megváltó kultura.

Andrássy Gyulának a Benczur-ünnepen mondott beszédével kellene foglalkoznom ez alkalommal, de tulontul érzem e feladatnak lenyügöző nehézségét. Ha teljes erejében, minden értékével meg akarnám világítani e beszéd jelentőségét, nem tehetnék egyebet, mint hogy újból leirom, ide szóról-szóra, gondolatról-gondolatra abban a geniális tisztaságban, amelyben ez a kivételes szellem a maga eszméinek kifejezést tud adni. Minden, amit ezekhez az eszmékhez a magam, vagy bárki más szegénységéből hozzáragasztanék, csak ronthatja ez eszmék tisztaságát, s ezért minden kommentárnak, vagy hozzászólásnak nem lehet egyéb értelme, mint hogy ez egy kivételes szónokot a kevésbé hivatott, de számánál fogva jelentős tömegnek együttérzéséről biztosítsa. Ez az, amit nem lehet elmulasztani, aminek hangsúlyozása fontos és jóleső, s ezért fujom teli tudóval *Andrássy Gyula* dicséretét. Mert egy olyan meggyőződésnek adott kifejezést, amely régen itt lappang a lelkünk mélyén, mint életünk egyetlen vigasza, mint a mindennap enyhe édesítője, mint jövőnk, elszántságunk, életkedvünk egyetlen záloga. A kultura fensőbbisége, a magyar faji tehetségnek a történelmi balsorson és a jelen tehetetlenségén tulnövő ereje e meggyőződés lényege s ennek öntudatos, bátor hangoztatása adja meg *Andrássy Gyula* beszédének magas értékét.

A kultura jelentőségéről beszélt, a kulturáról, amely ma a magyarság legfőbb, mondhatnám egyetlen kincse. Minden egyéb örökünkbe pogányok jöttek s elvitték hajdan erős kincseinket. Elmúlt a fajunkat megkülönböztető harci erény, elmúltak azok a politikai tulajdonságok, amelyek egykor az európai nemzetek feletti uralkodásra hívtak. Sőt elmúlt a fajunkhoz, nemzeti önállóságunkhoz való vértanui ragaszkodás is, amely a múltban népünket jellemezte. Minden elmúlt, ma csendes és béna nemzet vagyunk, amely az országok terjeszkedésében nem is akar különös szerepet játszani. Csak egyetlen kvalitásunk nem mulhatott el: a nemzet, a faj lelkében lakozó tehetség. Ez sértetlen maradt, és akkor, amikor minden egyéb téren vereséggel vonulunk vissza, ez a tehetség biztosítja fenmaradásunkat, sőt győzelmünket. A nemzet megtartásának fontos feladatát

a kicsorbult kard, a csödbejutott politika helyett napjainkban a szellemi kultura vette át, s bármilyen rosszul menjen is a dolgunk minden egyéb tekintetben, megvéd, megment, felemel az a körülmény, hogy itt a Tisza-Duna között tízmillió ember van, aki magyar nyelven beszél, aki irodalmat és művészetet termel s aki a maga áldott faji tulajdonságainál fogva felülemelkedik a többi népeknek feléje tornyosuló tengerén. A kultura a magyar nemzet megváltója s a kulturális munka a magyarság számára a legeredményesebb önvédelmi harcz. Mennél inkább alásüljed a közélet nivója, annál magasabbra szökik a kultura jelentősége, s ma elérkezett az idő, hogy minden szándékunk, gondolatunk és cselekedetünk között a kulturális akarat és cselekvés a legfontosabb.

Ezt a fontosságot érezte meg *Andrássy Gyula*, a kulturának előkelő, fölényes ismerője és szerelmese, s éppen mert teljesen tájékozottan szemléli az eseményeket, annak is kifejezést adott, hogy mi a kultura haladásának legfontosabb akadályai. Kijelentéseinek különös színezetet adott az a körülmény, hogy a Képzőművészeti Társulatban mondtotta őket, azon intézmény kebelében, amely a múltban talán a legtöbbet vétkezett a kulturális tendenzia szabad érvényesülése ellen. Mert tudni kell, hogy e tendenzia nem érvényesülhet másképpen, mint ha az értékek, amelyeket a kultura nevében harczba viszünk, tiszták és valódiak, nem pedig csak a tekintély indokolatlan imádásából élők. A Képzőművészeti Társulat pedig éveken, évtizedeken keresztül a tekintélyből élt, amilyen feltétlen alázattal hajolt meg minden hivatalos nagyság előtt, éppen olyan nehezen engedett utat a kevésbé ismertek és kevésbé tekintélyesek törekvéseinek. Nemcsak a Képzőművészeti Társulat cselekedett így, hanem minden hivatalos intézmény s a kultura minden terén. Ennek köszönhetjük, hogy a külföld nem a maga tisztaságában ismerte meg a magyar művészetet, hogy nem egyszer a hivatalos szellemiség reprezentált a valódi szellemiség helyett. Régi bírálóbizottságok titkos bünei, a sajátos magyar betegségek öreges tünetei eszünkbe jutnak a »tekintély« szó nyomán s busan gondolunk arra a vesztésre, amelyet ez átkos szó miatt a külföld megbecsülésében szenvedtünk. Ezt a vesztéseget akarjuk elkerülni most és a jövőben, amikor a kultura a magyarság élet-halál kérdése lett, s ezért örülünk annak, hogy *Andrássy Gyula* mindnyájunk gondolatait nyíltan kimondotta. Nem lehet többé tekintélyről, irányokról, hivatalos nagyságokról szó, nem engedhetjük ki kezünkbe az egyetlen, utolsó fegyvert. Finom, előkelő formában, a szellemi fölény teljes magasán ezt a harczos, vérző igazságot fejezte ki a magyar kultura első igazi emberének, *Andrássy Gyulának* irányjelölő szónoklata.

Jean Preux.

IRODALOM.

Kosztolányi Dezső.

(»A szegény kisgyermek panasza.«)

Uj könyveket, uj színeket, uj melódiákat hozott. Névtelen fájdalmaiban, vizionárius lázaiban egy kimerült kor agonizál a tulvilág: a jövő előtt. Uj költő, mert egészen a korának költője, egy dekadens koré, amelyben elhervadt minden állítás, a világ látványossággá vált s a művészet: világnézeté.

Vén kor a gyermek arcát lesi. A mi születésünk százada: a gyermek százada. Őt-lessük... »A Kisdedet, Aki fehérlő ingben lépdel... Ő a pap, az igaz, a szent. Bámuljuk mint egy ismeretlent. Gyónunk neki és áldozunk. (És megsiratjuk őt, ki elment).«

Kosztolányi Dezső: reprezentatív gyermek. Nemcsak azért, mert a »Szegény kisgyermek panaszai«-ban gyermek-érzések költészetét adta, hanem azért, mert egész költészetében az a gyermek ő, akit világnézet nélküli kora keres. Aki előtt borzongatóan furcsa és érthetetlen látványosság a világ. A gyermek tudatlan kíváncsiságával, borzalom-szómjával, mohó szüzi szemmel nézi a *circus mundi*-t. Játsszik vele. Játékát: a művészetét komolyabban becsüli, mint az életet, amelytől csak motívumokat fogad el. Igazait nem egyeztetni össze semmi egyébbel, mint a saját legszemélyesebb benyomásaival. Csak kifejezésbeli: művészi igazságokat ismer. Tökéletes impresszionista. Kezdete, mestere, inspirálója annak az impresszionizmusnak, amely a korabeli magyar költészet egyik főirányává vált. Ennek az iskolának ő a feje.

Aki csak elhatározottságból impresszionista, az utánzók és iskolás költők körében, az impresszionizmus az üresség költésze. Csak a halálig való gyermeklelkek lehetnek egész poétái ennek a művészi iránynak. Kosztolányi egész megjelenése a gyermek benyomását kelti. Delejesen élénk nagy gyermekfej, nyugtalan buksi homlok, alatta folyton lázra kész célzatosan szem, amely öntudatlan, kapzsi önzéssel foglalja le magának az életet, mint valami játékszer (minden játékszer az övé), a szem körül minden órában friss láz, a mozdulatokban gyermeki báj és kegyetlenség.

Ez a gyermek nem érti a világot, mint mások, a született felnőttek, akik bölcsek és nyugodtak. Fél az élettől és sötétől, amely körülötte hullámoz, mint »a végtelen és ismeretlen éj. Egy tenger — vészesen és feketén — csendes sirásom benne elmerül. Mint holt madár a tenger fenekén«. Borzadó homályban áll körülötte a világ. Reszketve keresi a titkok világosságát, a megváltó szavakat, de nincsenek problémái és nincs társadalmi nyelve, nem ismeri a szűkolkódó emberiség rejtvény-kulcsát: a szolidaritást. Csak ő maga van, ereje van, amely az egész világot akarja táplálékul s ez az erő fáj, tárgyaltan kinokat és szorongásokat okoz. »Sirok, sirok mindig csak egyedül És senki meg nem értett még soha, Oly ismeretlen ez a Nagyvilág S olyan borzasztó a sötét szoba.«

Ez nem az a gyermek, akinek nyíló szemét lessük, hogy: talán az ő arcza fogja uj, boldog arczát adni a világnak. S nem az a gyermek, akiben az anyatermészet várja megváltását az embervilágtól. Ez a gyermek a természet gyermeke. Maga is: természet. A problémái ilyenek: Az iskolában »Hatvan piczike fej egyszerre int S egyszerre pislant százhusz kis verébszem... Mi végre ez a sok fej, kéz, fül, orr, Sokszor csodálva kérdezem: minek?« Vagy: »az udvar alján kel az ujhöld — oly vézna, furcsa, halvány — Olyan mint egy arczél. Oly hallgatag. Akár apám kemény és sárga arcza Egy fekete kemény kalap alatt«.

A látványok maguk is titkok, hát még ami mögöttük lehet. Ha sötét, szorongató érzéseit meg akarja éreztetni, melódiákat keres hozzá, mert a melódia maga is titok, közelebbi rokona a rejtett erőknél, amelyek oly némán játszanak az emberrel. Kosztolányi melódiái szuggesztívok, majd nem a szavak jelentőségei nélkül hatnak. A »láncz, láncz, eszterláncz«, vagy a fuvoláló gyógyszerészegédre szóló vers szimbólikus zenéje, ha egyszer átbujt a fülünkön, ott csavarog a szivünk idegei körül. Szavai elolvadnak, melódiákká válnak. Még a rimeiben is nagyobb a ritmikus harmónia, mint a betübeli; ezért tudnak úgy egymásba bujni, ezek a buja rimek s egymásból kukucskálnak ki. Kosztolányi a legmelódiusabb poétánk. A melódiák

segélyével sikerül neki az, hogy szimbólikusan is teljes erővel tudja megéreztetni magát.

Az a gyermek, aki benne figyeli a nagy világot, nem érti a nagy természetet. Ezért *misztikus*, mikor a világ titkaiba buvik. S érzi, hogy a világ nem érti őt. És akkor ő megfelelő reális nyelv híján szimbólumok révén közli magát a világgal.

Lám, ezek az iskolás meghatározások: impresszionizmus, miszticizmus, szimbolizmus, milyen természetes életet élnek s milyen gyökeresek, mihelyt egy ilyen gyermeklelekből született poézis kommentálása közben használjuk őket.

A »Szegény kisgyermek panaszai«-ban tárul föl dokumentális vallcmások, érett és megindító versek pompája között az a gyermeklelek, amely a Kosztolányi egész költészetét megfejt. Itt találkozunk azzal a gyermekkel, aki a boldogságát úgy képzei el, hogy majd színes tintákkal színezi ki az életét. A nyelv mámoros művésze lett ebből a gyermekből, aki tüzes színeivel, sok-sok színnel, új színekkel lázasan festi, tarkázza az élet fekete lapját; színek nyílnak mindenütt, ahova csak pillantása esik. Nyelvünk megszinesítését s zenei lágyságát és dinamikáját kapja tőle örökbe a következő nemzedék. A plein-air festészet fölfedezte az árnyékok színességét. Kosztolányi árnyékai is színesek. »Fehérlő orgonák közt jártam. És egy leány a mély homályban Haragoszöld lombok között Vetközködött, öltözködött. Olyan volt, mint egy kis czukorbaba. Fehér hátára hullt sötét haja. Czikáztak az aranyoszöld légyek A fekete földön s ő nevetett.« Ugy-e, mennyi szín a »mély homály«-ban. »És látom őt — oly szenvedő és halvány — A padlásunk derengő rejtekén, A zöldsínű homályon, sárga szalmán.«

Az egész poéták közül való ez a korszerű poéta. Költészetét úgy kell néznünk, ahogyan a kora lelkéből kinőtt. E költészetnek nemcsak ruhája, de lelke: a művészi szépség.

Föllépésének kissé világpolgári hangja a »Szegény kisgyermek panaszai«-ban, e vallomások könyvében vált szeliddé, mélylyé és magyarrá. Itt nyitott be egyszerre lelke legbensőbb termébe. Már ma úgy nézhetjük ezt a kötetet, mint a mai magyar irodalom egyik jelentős alkotását, amely ugyszólván megjelenése pillanatától kezdve inspirálta a verselő kortársakat. A sötéten dörgő ouverture s a szilaj gyöngédségű finále közé keretezve egy nagy egységbe van belekomponálva a szegény kis gyermek minden szenzációja. S ez a kisgyermek egy poros magyar városkában, biedermeier-butorok között él. Anyja, nagyanyja, rokonai a mindnyájunk rokonai. Magyar, végzetesen magyar ez a borzadó szegény kisgyermek; bánata, mikor legtisztábban cseng, egészen magyar bánat. S a magyar bánat örökkévaló. Ez a munka maga elég arra, hogy Kosztolányi ne csak a maga korának maradjon reprezentatív gyermeke.

A *Tevan-nyomda* most igen szép amatőr-kiállításban adta ki a költemény-cziklust. Nemes billikomot kapott a nemes bor. A kézmozdulatunk is méltóságosabb, amelylyel utána nyulunk, hogy újra élvezzük a jól ismert kortyokat, amelyekről tudjuk, hogy többet adnak tárgyaltan mámoroknál. A vérünk ké válnak.

Halasi Andor.

Óperencia. (*Falu Tamás* verseskönyve.) Harminczhat vers és nincs köztük egy sem, amelyik megbontana, megzavarna egy nagyon finom, enyhe és bánatos elmélyedést, egy fátyolos, tétova merengésből fakadó sokszólamu alkonyi muzsikát. Ennek a muzsikának mind a harminczhat tétéle egymásból és

Ha fáj a feje

ne tétovázzék, hanem használjon azonnal:

Beretvás-pastillát

mely 10 perc alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Orvosok által ajánlva. Készíti

Beretvás Tamás gyógyszerész

Kispesten. Kapható minden gyógyszerárban. 3 doboznál ingyen postai szállítás.

egymásba van szöve, nincs köztük egy sem, amelyik gyenge, vagy fáradt lenne. Ami nemcsak erőre, de arra is mutat, hogy költőjük az izlést esztétikájának legelső szabályául tiszteli. Falu Tamás költészetét csaknem kizárólag *A Hét* hasábjairól ismeri a közönség s ez a megismerés együtt járt a megszerzéssel és megbecsüléssel. Ezek a halk futamokból, egyéni hasonlatokból és meglepően friss színekből kialakuló versek hosszú időre nyomot hagynak az olvasó lelkében, sokszor és szívesen gondolunk rájuk vissza, mint a magunk lelkének eleven élményeire, mint kedves és jóleső emlékeinkre. Szinte testetlen, a muzsikával legrokonabb hangulatok és érzések a megindító ennek a költészetnek, amelyek legtöbbször egy pittoreszk, originális hasonlatban oldódnak fel. (Bennem a hangok színné válnak, csilingelnek a színes árnyak... Alkonyi tóvá mélyül lelkeim. Hallom szívem zenélni csendben.) És mert az alapézés, a megindító folyamat a melanchólia, képei a pasztell puha, lágy színeire emlékeztetnek. Rajzuk, formáik azonban biztosak, a legapróbb részletekig befejezettek és éppen ez árulja el, hogy költőjük öntudatos, kiforrott és a legnemesebb értékekkel dolgozó művész is, amellettt hogy egyéni hang, mélyérzésű és kiváló poéta. Ez a kis verseskötvény minden további sorával Falu Tamás szimpátiikus és értékes talentumáról tanuskodik s ez a talentum minden gazdagsága mellett is még tele van ígérettel, ami olyan ritka jelenség a mai modern generációnál, hogy külön megérdemli a főlemlítést.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület február 2-án tartott közgyűlése elhatározta, hogy a 10,695.132 K (az előző évben 10,493.715 K) tiszta nyereségből, mint tavaly, 800 K = 40%-ot osztalékot fizessenek, az árszió-tartalékot, mint 1912-ben, 500.000 K-val és a nyugdíjalapot ugyancsak a múlt évi összeggel, 60.000 K-val dotálják, jótékony célra 40.000 (40.000) K-t, a választmány díjazására 44.284 (0) K-t, a tisztviselők jutalmazására 200.000 (180.000) K-t fordítanak, 886.404 (723.545) K-t pedig új számlára visznek át. Elhatározta a közgyűlés, hogy az új számlára átvitt összeg 1%-ából alapot létesít, amelynek kamatait a Közművelődési Tanácsnak juttatja és hasonló eljárásra felhívja az összes magyarországi pénzügyintézeteket. Báró *Hatvany-Deutsch* Sándor és *László Zsigmond* elhunyt igazgatósági tagok, valamint *Szerv György* lemondott igazgatósági tag helyére a közgyűlés új igazgatósági tagoknak dr. *Daványi Gyulát*, dr. *Tóth Bélát* és báró *Hatvany-Deutsch Bélát* választotta meg. A felügyelőbizottság új tagjai dr. *Fáy Gyula*, dr. *Iványi Béla* és dr. *Antal Géza* lettek. Választottak még harmincz választmányi tagot.

A Hazai Bank r.-t. 1913-ban kamatok címén 4,600.536 K (az előző évben 4,301.794 K), jutalékok és szindikátusi jövedelmek gyanánt 931.322 (881.510) K, a fiókok nyereségeként 98.916 (97.978) K és házbér fejében 47.325 (39.928- K bevételért el, úgy hogy a 225.541 (192.434) K nyereségáthozattal együtt a bruttójóvedelem 5,903.640 K-ra rugott, míg 1912-ben 5,557.378 K-t tett ki. A kiadások voltak: fizetésekre 393.879 K (az előző évben 374.318 K), költségekre 326.166 (321.782) K, adóra 233.209 (166.189) K és új fiókok létesítésére 39.210 (0) K, míg leírásokra 138.359 (41.502) K-t fordítottak. A tiszta nyereség tehát 4,772.817 K az előző évi 4,653.587 K-val szemben. Az igazgatóság a február 17-re egybehívott közgyűlésnek azt a javaslatot fogja előterjeszteni, hogy az alapszabályszerű levonások után fenmaradó tiszta nyereségből részvényenként, úgy mint az előző évben, 16 K = 8% osztalék fizetessék, a tartalékalapba 550.000 (+ 39.293.21) K helyeztessék, a banképülettartalék folyótól 100.000 K-val (változatlan) javadalmaztassék, a nyugdíjalap részére 40.000 K (változatlan), a tisztviselők javára 30.000 K (változatlan) utalványoztassék és 289.144.11 (+ 63.632.31) K új számlára elővezetessék. Az intézetnél elhelyezett betétek állománya 54.902.882 K-t (1912-ben 42.645.688 K-t), a hitelezők tétele 43.145.902 (42.645.688) K-t tett ki, a váltótárca állománya az előző évi 37.032.785 K-ról 49.092.474 K-ra, vasuti elsőbbségi kötvényeinek az állománya pedig 33.959.512 K-ról 38.075.345 K-ra növekedett. Az adósk tétele 84.128.844 K (az előző évben 81.090.286 K), a szindikátusi befizetések pedig 5.360.277 (1.688.428) K-ra rugtak.

Az Első Magyar Iparbank febr. 5-én tartotta *Vas Ferencz* igazgatósági elnök vezetése mellett közgyűlését, mely az előterjesztett mérleget elfogadta és az igazgatóság indítványa értelmében egyhangulag elhatározta, hogy az összes 1,023.905.87 korona nyereségből (a múlt évvel szemben 67.924.39 koronával több) részvényenként 20 korona osztalék kerüljön kiosztásra, az ujonnan létesített külön tartalékalapba pedig a múlt évi 100.000 koronával szemben 200.000 korona helyeztessék. A bank tartalékalapjai ezáltal 10 millió korona részvénytőke mellett 3.437.894 koronára fognak emelkedni. A nyugdíjalapnak jutó 39.054.88 korona és az alapszabályszerű jutalékok levonása után fenmaradó egyenleg új számlára vitetik elő. Megválasztották az igazgatóságba új tagul *Radocza Jánost*.

HETI POSTA.

Bél. Január 20-ika óta csak két hét telt el s ön már is türelmetlen, mert nem kapta meg írásos válaszukat arra nézve, hogy — verseiről mi a véleményünk. De hát hogyan képzelteti, hogy mi minden beküldött versről levélben mondjunk véleményt. Ezzel a szerkesztőséget agyonobstruálhatják a versírók. Mi nagyon kevés poétától kérünk verset s írásos véleményre csak e kevesek tarthatnának igényt. Akik önként jönnek, ériék be egy üzenettel. A versekről csak annyit, hogy nem használhatjuk.

Zombor. S. Az az üzenet nem önnek szólt. Jobbat várunk s reméljük, hogy kapunk.

Vén fü. Az estéli csendet kiadjuk.

S.-A-Ujhely. A sok között akadt pár jó is. Tanácsoljuk, égesse el könyvtárának néhány verseskötvényt, hogy megszabaduljon az idegen hatásoktól. Ön bizonyosan tudja, hogy mely könyvekre czélozunk.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Gulliver

A prima
**kaucsuk
cipősarok**
a
kaucsuk sarkok
királya!

rendkívül olcsó, mert kaucsukból készült.

szénsavas Borax
üdit, szépit, fiatalít.
1levél: 30 fillér 1doboz 1 korona

Pattanást, mitesszert, bőrvörösseget elmulaszt. Barsónysima, rózsás, üde, bájos arczzint ad.

EGO pipere boraxszappan... K 1.—

EGO pipere boraxcrém... K 1.50

Főraktár: **KISS LASZLO** drogeria Budapest, Baross-utca 81.